

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВНЗ УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра богослов'я

Освітня програма

«Християнська педагогіка та організація дозвілля»

Магістерська робота

ПСАЛОМ 17(18):

ЕКЗЕГЕТИЧНО-БОГОСЛОВСЬКИЙ АНАЛІЗ

Студентка 2 курсу
Іваніцька Олена Павлівна

Науковий керівник
Теслюк Галина Любомирівна
кандидатка наук з богослов'я

Рецензент
Правець Олег Ярославович,
доктор біблійного богослов'я

Львів 2024

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Ав – Книга Авакума

Бут – Книга Буття

Вих – Книга Виходу

Втор - Книга Второзаконня

Євр – Послання до Євреїв

Єз – Книга Єзекіїля

Єр – Книга Єремії

ІН - Книга Ісуса Навина

Іов – Книга Іова

Іс - Книга Ісаї

Йона – Книга Йони

Лк – Євангелія від Луки

1 Сам - Перша книга Самуїла

2 Сам – Друга книга Самуїла

Пс - Псалом

Рим – Послання до Римлян

2 Хр – Друга Книга Хронік

Прип – Книга Приповідок

Чис – Книга Чисел

NASB – Нова американська стандартна Біблія, редакція 1995 р.;

NKJV – Новий переклад короля Якова;

NRSV - Новий переглянутий стандартний переклад;

TEV – Сучасний англійський переклад;

JB – Єрусалимська Біблія.

ЗМІСТ

Вступ	5
Розділ 1. Загальні відомості про Книгу Псалмів	9
1.1. Авторство.....	9
1.2. Про назву.....	11
1.3. Історія створення.....	14
1.4. Поезія і повчання псалмів.....	16
1.5. Жанри і основні теми Книги Псалмів.....	18
1.6. Поширеність Книги Псалмів.....	20
1.7. Святі Отці про Книгу Псалмів.....	24
1.8. Тема подяки в псалмах.....	25
1.8. Тема війни в псалмах	26
Висновки.....	28
Розділ 2. Біблійно-богословський коментар Пс 17(18)	30
2.1. Загальні відомості про Пс 17(18).....	30
2.2. Історичний контекст Пс 17(18) у книгах 1,2 Самуїла.....	31
2.3. Зв'язок Пс 17(18) з іншими псалмами і Книгами Біблії.....	37
2.4. Структура Пс 17(18).....	40
2.5. Осмислення тексту Пс 17(18) в першому прочитанні.....	44
Висновки.....	46
Розділ 3. Екзегеза, основні теми Пс 18(17)	47
3.1. Пс 17(18): 1. Давид – слуга Господній.....	47
3.2. Пс 17(18): 2-4. Бог Визволитель – любов Давида.....	48
3.3. Пс 17(18): 5-6. У воріт шеолу.....	50
3.4. Пс 17(18):7. Бог чує благання про допомогу.....	51
3.5. Пс 17(18):7-16. Велич Божа.....	52
3.6. Пс 17(18):17-20. Бог рятує Давида.....	53
3.7. Пс17(18):21-25. Бог шанує праведність.....	54
3.8. Пс17(18):26-28. Бог бачить сутність людини і поводитьсья	

відповідно.....	55
3.9. Пс17(18):29-30. Божа підтримка	55
3.10. Пс17(18):31-37. Боже благословення.....	57
3.11. Пс17(18):38-43. Переможна потуга Давида.....	57
3.12. Пс17(18): 44-46. Бог благословляє царювання Давида.....	58
3.13. Пс17(18):47. Прослава Бога.....	59
3.14. Пс17(18):48-49. Божа підтримка Давида.....	59
3.15. Пс17(18):50. Давид хвалить Господа.....	60
3.16. Пс17(18):51. Божа милість Давиду на віки.....	60
Висновки.....	61
Висновки.....	62
Список використаних джерел і літератури.....	70

ВСТУП

В нашій країні триває війна з жорстоким ворогом, який поставив за мету знищити нас як народ, завоювати нашу державу. Як не зламатися в цих важких умовах життя? Як не піддатися, відчаю і суму? Де є джерело нашої перемоги? Де знаходити сили продовжувати любити, радіти і бути щасливою?

Найкраще – дослідити досвід тих, хто проходив через такі випробування і пройшов їх успішно. Чудовим прикладом є Цар Давид. Пс 18 (17) Давид написав як подяку Богу за визволення від усіх ворогів і Саула, який від заздрощів хотів його знищити.

В псалмі Пс 17(18) Давид згадує своє життя, всі загрози і небезпеки, які були постійними. І він чітко формулює Джерело своїх перемог. Давид на протязі всього життя боровся з ворогами зовнішніми і внутрішніми, злом і ненавистю. Багато років його переслідував Саул, який поставив за мету його знищення. Наприкінці життя на Давида повстав рідний син. Але це його не зламало, а зробило ще сильнішим. Де Давид брав сили? В чому секрет успішності Давида? Завдяки чому були переможені всі вороги Давида?

Дослідженням цього питання присвячена наша магістерська робота.

Тема нашої магістерської роботи - Пс 17(18): екзегетично-богословський аналіз.

Актуальність теми. Ми вважаємо цю тему актуальною. Актуальним є дослідити в чому полягає підґрунтя спасіння Давида і Божої допомоги йому. І скористатися цим у своєму житті.

Тема спасіння є актуальною завжди, в будь-який час для кожного народу і кожної людини. Вона стає особливо актуальною під час війни, коли йде боротьба за існування всього народу і кожної людини. Дослідження і вивчення досвіду тих, хто отримував перемогу в дуже складних обставинах бойових дій для нас є життєве необхідним.

Актуальним є і вивчення Пс 18(17) як зразка подяки Богові за перемогу над усіма ворогами.

Проблематика дослідження нашої магістерської роботи: Дослідити, як цар Давид будував свої відносини з Богом, як спілкувався з Ним, як дякував за Божі ласки, яким Бог Себе відкривав Давиду і є проблематикою даного дослідження Пс 18(17).

Об'єктом дослідження є текст псалма Пс18(17).

Предметом дослідження є екзегетично-богословський аналіз Пс 18(17).

Мета дослідження даної магістерської роботи: дослідити текст Пс 18 (17), виконати екзегетично-богословський аналіз, дослідити доступні коментарі.

Завдання, які ми перед собою поставили:

1. Викласти загальні відомості про Книгу Псалтир;
2. З'ясувати історичний контекст написання Пс 17(18) на основі 2Сам 1-51;
3. Визначити основні теми Пс 17(18);
4. Виконати екзегетично-богословський аналіз Пс 17(18);
5. Проштудувати екзегетично-богословські коментарі Пс 17(18), які є в доступі.

Методом дослідження обрані загальнонаукові теоретичні методи дослідження: аналіз, синтез, метод порівняння, пояснення, класифікація.

Оригінальність даної магістерської роботи полягає в сучасному екзегетично-богословському трактуванні тексту Пс 17 (18) за рахунок опрацювання біблійних коментарів.

Межі дослідження: Книга Псалмів, зокрема Псалом 17(18).

Дана магістерська робота складається з вступу, трьох розділів з підрозділами, висновку, списку використаної літератури.

Методом дослідження Пс 17(18) ми вибрали метод, який включає перше і друге прочитання біблійного тексту, описаний в Міжнародному біблійному

коментарі¹. В першому прочитанні складається загальна уява про біблійний текст, який вивчається: про що він розповідає, яка головна тема. В другому прочитанні з'ясовується сенс кожного вірша. Цьому значно допомагає знання головної теми всього тексту, тобто перше прочитання.

В форматі першого прочитання сконцентруємося на дослідженні тексту псалма в цілому. Це стане змістом другого розділу нашої магістерської роботи. В рамках другого прочитання ми дослідимо сам текст псалма, його головні теми. Це стане змістом третього розділу нашої магістерської роботи.

Перший розділ цієї роботи ми присвятимо розгляду загальних відомостей про Біблійну Книгу Псалмів, в яку входить Пс 17(18), який ми досліджуємо. В ньому плануємо дослідити наступні питання. Авторство Книги Псалмів; назва; історія створення; поезія і повчання псалмів; жанри і основні теми Книги Псалмів; поширеність Книги Псалмів; значення для Церкви і вірних; святі Отці про Книгу Псалмів; тема подяки в псалмах; тема війни в псалмах.

В другому розділі ми плануємо розглянути питання, пов'язані з екзегетично-богословським аналізом Пс 17(18) у першому прочитанні. Плануємо розглянути такі питання: Загальні відомості про Пс 17(18); історичний контекст написання Пс 17(18) у 2 Сам 22:1-51; зв'язок Пс 17(18) з іншими псалмами і Книгами Біблії; сенсова (сміслова) структура Пс 17(18); осмислення тексту Пс 17(18) в першому прочитанні в цілому.

Третій розділ планується присвятити екзегетично-богословському аналізу Пс 17(18) в другому прочитанні. Планується розглянути наступні основні теми Пс 17(18). Давид – слуга Господній (Пс 17(18): 1); Бог Визволитель – любов Давида (Пс 17(18): 2-4); У воріт шеолу (Пс 17(18): 5-6); Бог чує благання про допомогу (Пс 17(18):7); Велич Бога (Пс 17(18):7-16); Бог рятує Давида (Пс 17(18):17-20); Бог цінує праведність Давида (Пс 17(18):21-25); Бог бачить сутність людини і поводиться відповідно (Пс 17(18):26-28); Божа підтримка Давида (Пс 17(18):29-30); Боже благословення Давида (Пс 17(18):31-37);

---

¹ Міжнародний біблійний коментар. Т. 1: Загальні та вступні статті. Львів 2017, XXIV.

Переможна потуга Давида (Пс17(18):38-43); Бог благословляє царювання Давида (Пс17(18): 44-46); Прослава Бога (Пс17(18):47); Божа підтримка Давида (Пс17(18):48-49); Давид хвалить Господа (Пс17(18):50); Божа милість Давиду на віки (Пс17(18):51).

Вважаємо, що прийнятий план написання дозволить розкрити тему нашої магістерської роботи.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО КНИГУ ПСАЛМІВ

В цьому розділі йтиметься про Книгу Псалмів, в яку Пс 17(18) входить. Аналізуватиметься авторство, процес створення, назва, основні теми, поширеність і думки Отців Церкви про Книгу Псалмів. Висвітлюватиметься теми подяки і війни в Старому Завіті і псалмах.

1. Авторство

Книга Псалмів є однією з книг Біблії. Вона належить до Старого Завіту і відноситься до навчально-поетичних книг. Розміщена в Біблії між книгою Йова і Книгою Приповідок. В контексті Церкви вважається, що Книга Псалмів, як і вся Біблія, є богонатхненою, має авторами Бога і псалмоспівців, має два рівня опису подій: як люди розуміють та фіксують присутність Бога у їхньому житті та історію їхнього народу.²

Біблійний словник Нюстрема Е. зауважує, що людські автори псалмів відомі, бо вони вказані на початку псалмів. Авторами Книги Псалмів є: Давид – славетний цар Ізраїля. Автор 73 псалмів (Пс 3-31(32), 33(34)-40(41), 50(51)-64(65), 67(68)-69(70), 85(86), 100(101), 102(103), 107(108)- 109(110), 121(122), 123(124), 130(131), 132(133), 137(138)-144(145)); Соломон – син Давида, цар Ізраїлю. Автор двох псалмів (Пс 71(72), 126(127)); Сини Корея - відомі співці з левітів часів Давида написали 11 псалмів - це зазначено в заголовку наступних псалмів (Пс 41(42), 43(44)-48(49), 83(84)- 84(85), 86(87)-87(88)); Мойсей великий пророк, славетний вождь Ізраїлю написав один псалом (Пс 89(90)).³ Асаф – склав 12 псалмів (Пс 49(50), 72(73)-82(83)). Асаф – левіт, син Берехії,

² Учебная Библия с комментариями Джона Мак-Артура. 2004, 738.

³ Нюстрем Э. Библейский словарь, Санкт-Петербург 2008, 363.

один з трьох головних начальників хору в часи Давида⁴. Лопухін А.П. вказує, що Етан езрагітанець автор одного псалма (Пс 88(89)). Еман езрагеянець склав один псалом (Пс 87(88)). Етан і Еман – левіти, начальники хору, жили в часи Давида. 44 псалмів анонімних.⁵ Лопухін А.П. зазначає, що 44 псалма належить безіменним авторам.⁶

Пс 87(88) має двох авторів: Емана і синів Корея. О. Рафаїл Турконяк дає пояснення: «Мелодія – синів Корея».⁷ На левітів покладалось забезпечення здійснення богослужіння, в тому числі музичне⁸.

Якщо на початку псалма вказано «*לַדָּוִד*» («*ле-Давид*»)⁹ «Псалом Давида», це означає один з варіантів, що псалом: написаний Давидом, для Давида, присвячений Давиду, говориться про Давида¹⁰. Ценгер Е. вважає, що Книга Псалмів - духовний щоденник Давида¹¹.

Книгу Псалмів інколи називають Псалмами Давида, хоча він є автором 73 псалмів, як ми дослідили вище. Бендик М. пише, що в наш час автор за використання його інтелектуальної власності отримує матеріальну винагороду. В часи створення Книги Псалмів, автори вважали, що авторство належить Богу, бо це Він надихнув їх.¹² Бендик М вважає, що кращою нагородою, найкращою оцінкою творчості вважалось написати псалом так, як славетний цар Давид, приєднатися до його спадщини, не погіршуючи її. Тому деякі автори використовували ім'я Давида як псевдонім. Як наслідок, не всі псалми, які названі псалмами Давида, написані особисто Давидом. Тут виявляється відчуття колективної особи, усвідомлення приналежності до народу, до

⁴ Нюстрем Э. *Библейский словарь*, 28.

⁵ Лопухин А. П. *Толковая Библия или комментарий на все книги Священного Писания Ветхого и Нового Заветов. Псалтирь* //coollib.net/b/670924-aleksandr-pavlovich-lopuhin-tolkovaya-bibliya-vethiy-zavet-knigi-uchitelnyie (22.11.2022).

⁶ Там само.

⁷ *Біблія. Сучасний переклад з давньоєврейської та давньогрецької мов / перекл. о.Турконяка Р., 594.*

⁸ Ринекер Ф., Майер Г. *Библейская энциклопедия Брокгауза*, 1999, 800.

⁹ Гірш Еміль. *Псалми*. Єврейська енциклопедія //jewishencyclopedia.com/articles/12409-psalms (4.12.2022).

¹⁰ Атлі Б. *Псалтирь: Духовные гимны Израиля*. (Комментарии для исследователя. Ветхий Завет. Т. 9Б) Техас 2013. //www.freebiblecommentary.org/pdf/ (17.12.2022).

¹¹ *Введение в Ветхий Завет* (Современная библеистика) / ред. Ценгер Єрих. Москва 2008, 463.

¹² Бендик М. *Розповіді про Святе Письмо. Ч2: Старий Завіт. Історичні, пророчі та повчальні книги*. Харків 2014, 65.

нащадків Давида¹³. Згадаймо «подражанія псалмів» Тараса Шевченка. Славетний поет лише «подражає», наслідує Давида, не насмілюється на авторство¹⁴.

1.2. Про назву

Книга Псалмів – найбільша книга Біблії. Вона складається з 150 своєрідних глав, які називаються псалмами. Нюстрем Е. в Біблійному словнику дає визначення Книзі Псалмів як «збірки духовних піснеспівів народу ізраїльського». Зазначає, що єврейська назва цієї біблійної книги – «Тегілім».¹⁵

Міжнародний Біблійний коментар надає переклад (sefer) tehillim як «книга прославлень»¹⁶, а Лопухін А.П. як «книга похвал»¹⁷.

Росс А. уточнює, що хоча тільки Пс 144(145) має назву «Тегілаг» в підзаголовку, назву отримала вся книга, бо це її головна тема. В тексті Книзі Псалмів це слово повторюється 28 разів. «Тегілаг» має множину древнє єврейською «Тегілот». Тому «Тегілім» може бути спеціальним словом, особистою назвою Книги Псалмів. «У Ватиканському кодексі (четверте століття н.е.) вжито заголовок *Psalmoi* та підзаголовок *Biblos psalmôn* (“Книга Псалмів”)). Грецька назва Книги Псалмів походить від перекладу в Септуагінті на грецьку старо єврейського слова «мізмор», (гра на струнних інструментах) як «псалмос». Перекладачі назвали так всю збірку, бо це слово вжито у підзаголовку 57 псалмів. Єврейська назва «Тегілім» концентрується на змісті – на хвалі Богу і Його діянням. А грецька назва «Псалтир» зосереджується на формі представлення.¹⁸

¹³ Бендик М. *Розповіді про Святе Письмо*. Ч2: *Старий Завіт. Історичні, пророчі та повчальні книги*. Харків 2014, 65.

¹⁴ Там само, 43.

¹⁵ Нюстрем Э. *Библейский словарь*, 362.

¹⁶ *Міжнародний біблійний коментар*. Т. 3: *Повчальні та пророчі книги*, 41.

¹⁷ Лопухин А. П. *Толковая Библия или комментарий на все книги Священного Писания Ветхого и Нового Заветов. Псалтирь* [//coollib.net/b/670924-aleksandr-pavlovich-lopuhin-tolkovaya-bibliya-vethiy-zavet-knigi-uchitelnyie](http://coollib.net/b/670924-aleksandr-pavlovich-lopuhin-tolkovaya-bibliya-vethiy-zavet-knigi-uchitelnyie) (22.11.2022).

¹⁸ Росс Аллен П. *Книга Псалмів* [//www.cpbj.info/library/21/80/](http://www.cpbj.info/library/21/80/) (7.12.2022).

Точно не відомо, яким інструментом був псалтир. Ймовірно він відноситься до групи щипкових і нагадував українські цимбали.¹⁹ Нюстрем Е. перераховує наступні інструменти, на яких виконувались псалми. Вони згадані в тексті псалмів:

1) струнні інструменти: десятиструнний псалтир – по-єврейськи «*небель-асор*»: Пс 32(33):2, 91(92):4, 143(144):9; псалтир – «*небель*»: Пс 91(92):4, 107(108):3, 150:3; гусла(арфа) – по-єврейськи «*кіннор*»: Пс 32(33):2, 91(92):4, 97(98):5, 107(108):3, Пс 136(137):2, 150:3; гітійський інструмент: Пс 8:1, 80(81):1, 83(84):1; струнис– «*негіни*»: Пс 4:1, Пс 60(61):1, 66(67):1, 53(54):1, 54(55):1, 75(76):1, 150:4;

2) духові інструменти: сурма – по-єврейськи «*хацоура*» : Пс 97(98):6, 150:3; рог – по-єврейськи «*шофар*»: Пс 80(81):4, 97(98):6 (голосна труба); флейта– по-єврейськи («*халіл*»): Пс 5:1; сопілка – по-єврейськи «*угав*»: Пс 150:4;

3) ударні інструменти: тимпан – по-єврейськи «*тоф*» :Пс 67(68):26, 80(81):3, 149:3, 150:4); цимбали – по-єврейськи «*целцим*»: дзвінки цимбали – Пс 150:5; гучні цимбали – Пс 150:5.²⁰

На початку псалма може вказуватися мелодія виконання. Наприклад: «На мелодію *Йонат елем рехокім*»²¹ («Мовчазна голубка в далечині»²²) – Пс 55(56). Або може вказуватися стиль виконання: жіночим голосом - по-єврейськи «*аль аламót*»: Пс 45(46):1); чоловічим голосом – «на октаву» - («*шімініт*»)²³.

Українські бандуристи є своєрідним українським продовженням традиції співання Псалтиря. Кобзарі співають думи під акомпанемент кобзи.²⁴

¹⁹ Бендик М. *Розповіді про Святе Письмо. Ч2: Старий Завіт. Історичні, пророчі та повчальні книги.* Харків 2014, 64.

²⁰ Нюстрем Э. *Библейский словарь*, 262-265.

²¹ *Святе Письмо Старого і Нового Завіту / перекл.о. Хоменко І. Львів 2007, 687.*

²² *Біблія. Сучасний переклад з давньоєврейської та давньогрецької мов / перекл. о.Турконяка Р., 578.*

²³ Нюстрем Э. *Библейский словарь*, 264.

²⁴ Бендик М. *Розповіді про Святе Письмо. Ч2: Старий Завіт. Історичні, пророчі та повчальні книги.* Харків 2014, 65.

Росс А. аналізуючи підзаголовки псалмів, робить такий їх поділ: «Моли-тва»: таку назву мають п'ять псалмів - Пс 16(17), 85(86), 89(90), 101(102), 141(142); «Хвала»: Пс 144(145); «Золотой псалом Давида»: Пс 15(16), 55(56)-59(60); «повчання»: Пс 31(32), 41(42), 43(44)-44(45), 51(52)-54(55), 59(60), 73(74), 87(88)-88(89), 141(142); «Пісня при наближенні до храму»²⁵: Пс 119 (120)-133(134); «Жалобна пісня»: Пс 7. Псалом («мізмор»): Пс 3-6, 8-9, 11(12)-14(15), 17(18)-31(32), 33(34)-40(41), 46(47), 48(49)-50(51), 60(61)-63(64), 68(69)-69(70), 72(73)-73(74), 76(77), 78(79)-81(82), 83(84)-84(85), 97(98), 99(100)-100(101), 102(103), 108(109)-109(110), 137(138)-140(141), 142(143)-144(145); Пісня, по-єврейські «*shir*»: 7, 15(16), 44(45), 45(46), 55(56)-59(60), 65(66)-67(68), 77(78), 86(87)-87(88), Пс 119 (120)-133(134); Пісня-псалом: Пс 47(48), 64(65)-67(68), 74(75)-75(76), 82(83), 91(92), 107(108).²⁶

Лопухін А.П. уточнює, що якщо надпис «псалом» позначає виконання на псалтирі, то «пісня» - вокальне виконання без музичного супроводу, «пісня-псалом» – виконання з музичним акомпанементом і без нього.²⁷

Росс А. вказує, що в підзаголовків псалмів міститься відомості стосовно мелодії виконання: - «на мелодію Лілея» - Пс 45, 60, 69, 80; «Удосвітня лань» - Пс 22; «Йонат елем рехокім» - в перекладі «Голуб на дубах далеких» - Пс 56; «Не руйнуй!» – Пс 57-59 і 75; «Мут лаббен» в перекладі «про смерть сина» - Пс 9.²⁸

Псалми мають дві системи нумерації: 1) масоретську, яка є в єврейському оригіналі Книги Псалмів; 2) грецьку, яка прийнята в Септуагінті «перекладі 70 тлумачів». В даній роботі масоретська нумерація псалмів дається в дужках.

²⁵ Біблія. Сучасний переклад з давньоєврейської та давньогрецької мов / перекл. о.Турконяка Р.

²⁶ Росс Аллен П. Книга Псалмів <http://www.cpbi.info/library/21/80/> (7.12.2022).

²⁷ Лопухін А. П. Толковая Библия или комментарий на все книги Священного Писания Ветхого и Нового Заветов. Псалтирь <http://coollib.net/b/670924-aleksandr-pavlovich-lopuhin-tolkovaya-bibliya-vethiy-zavet-knigi-uchitelnyie> (22.11.2022).

²⁸ Росс Аллен П. Книга Псалмів <http://www.cpbi.info/library/21/80/> (7.12.2022).

1.3. Історія створення

В Біблійному тлумаченні Даласької Богословської семінарії написано, що відштовхуючись від авторів, можна окреслити час створення Книги Псалмів від часів Мойсея до повернення з вавилонського полону²⁹. Найстарішим є Пс 89(90), автором якого є Мойсей. Мойсей жив в 1500 роки до РХ³⁰. Цар Давид жив близько 1000 років до Р.Х.³¹. Останніми були складені псалми про вавилонський полон (Пс 136(137)) і повернення з полону (Пс 125(126)). Повернення з полону в 458 році до Р.Х.³² припадає на період діяльності Езри.

Таким чином, Книга Псалтиря писалась на протязі близько тисячі років. Біблійний словник Нюстрема Е. пише, що ймовірно, Книга Псалмів була сформована до III століття до Р.Х.³³. В Міжнародному Біблійному коментарі вказується II століття до Р.Х.³⁴

Біблійний словник Нюстрема Е. стверджує, що псалми були частиною ритуалу літургійного служіння Господу Богу. Їх співали левіти у скинії, а після побудови Єрусалимського храму – у храмі³⁵.

Росс А. пише, що Книга Псалмів об'єднує п'ять збірок. Поділ Книги Псалмів на п'ять збірок визиває аналогію з П'ятикнижжям Мойсея – Торою. Укладачі розглядали Книгу Псалмів як другу Тору, яка містить вчення про життя з Богом, намагання виконувати Божі заповіді. Ось поділ Книги Псалмів на збірки: 1) Пс 1-40(41); 2) Пс 41(42) -71(72); 3) Пс 72(73)- 88(89); 4) Пс 89(90)-105(106); 5) Пс 106(107)-150.³⁶

Біблійне тлумачення Даласької Богословської семінарії зазначає, що вважається, що автором першої збірки псалмів був цар Давид. Він уклав збірку для того, щоби забезпечити музичний супровід служіння при скинії. В другу

²⁹ Библейские толкования Даллаской Богословской семинарии. Толкование книги Псалтырь // BibleQuote - Цитата из Библии 6 // esxatos.com > biblequ... (18.10.2023).

³⁰ Нюстрем Э. Библейский словарь, 257.

³¹ Там само, 96.

³² Там само, 125.

³³ Вэндленд Эрнст Р. Гармония и алгебра Псалтири: литературный и лингвистический анализ библейских псалмов. / Перекл. Штейн А. Свенсон Москва 2010. С.18.

³⁴ Міжнародний біблійний коментар. Т. 3: Повчальні та пророчі книги, 42.

³⁵ Нюстрем Э. Библейский словарь, 262.

³⁶ Росс Аллен П. Книга Псалмів //www.cpbi.info/library/21/80/ (7.12.2022).

збірку входять псалми синів Кореевих, які були створені в період царювання від Йосафата до Єзекії. Третя збірка ймовірно, була написана в часи правління Єзекії. Формування Книги Псалмів закінчилось поєднанням всіх п'яти збірок псалмів при утвердженні канону Старого Завіту в часи Ездри і Неємії³⁷.

Міжнародний біблійний коментар зазначає, що одна від одної збірки Книги Псалмів відділяється спеціальним закінченням – доксологіями: Пс 40(41):14 – «Благословенний Господь, Бог Ізраїлю, від віку й довіку. Амінь, амінь!»; Пс 71(72):18-19 – «Благословенний Господь Бог, Бог Ізраїлю – Єдиний, що творить чудеса! Благословенне Його славне Ім'я навіки! Вся земля нехай наповниться Його славою! Амінь! Амінь!»; Пс 88(89):53 – «Благословенний Господь навіки! Амінь, амінь!»; Пс 105(106):48 – «Благословенний Господь, Бог Ізраїлів, від віку й довіку! І весь народ нехай скаже: Амінь! Алилуя!».³⁸

Міжнародний біблійний коментар вказує, що Книга Псалмів закінчується без доксології п'ятьма алилуйними псалмами прослави Пс 146-150, які починаються і закінчуються закликком «Алилуя!». Цим наче повертає читача до вступних псалмів Пс1,2. В цьому полягає служіння ЙГВГ (Богу) для кожної людини і правителів. Так ідеєю прослави ЙГВГ (Бога) кінець Книги Псалмів стає пов'язаний з його початком. Цим утворюється коло читання Книги Псалмів, коли прочитавши раз, читання поновлюється знову і знову.³⁹

В Біблійному словнику Нюрстрема Е. читаємо, що Давид сприяв виготовленню музичних інструментів. Він організував музичний супровід служб з «радістю та зо співом, за уставом Давидовим» (2 Хр 23:18). За його наказом 4000 левітів співали і грали в святилищі.⁴⁰

Після Давида реформування музичного служіння при храмі продовжували «Соломон (2Хр. 5:11-14; 7:6; 9:11; Екл 2:8), Йосафат (2Хр. 20:21) та

³⁷ *Библейские толкования Даллаской Богословской семинарии. Толкование книги Псалтырь* // BibleQuote - Цитата из Библии 6 // esxatos.com > biblequ... (18.10.2023).

³⁸ *Міжнародний біблійний коментар. Т. 3: Повчальні та пророчі книги*, 43.

³⁹ Там само, 43.

⁴⁰ Нюстрем Э. *Библейский словарь*, 262.

Сгояда» (2Хр 23:18) В часи царя Давида служіння відбувалося в скинії. Коли Соломон збудував Божий храм, служіння стали відбуватися в Єрусалимському храмі.⁴¹

Певні зміни в служіння храмових музикантів впровадив цар-реформатор Єзекія (2Хр 29:25-28, 30; 30:21; 31:2):⁴² «цар Єзекія, разом з можновладцями, наказали левітам прославляти Господа словами Давида та ясновидця Асафа» (2Хр 29:30).

1.4. Поезія і повчання псалмів

В Біблії Книга Псалмів відноситься до повчально-поетичних книг. Росс А. пише, що Книга Псалмів є не просто стародавня поезія, у якій автори висловлюють свої почуття. А релігійна поезія. Він наводить визначення Кіркпатріка А.Ф. «Релігійна лірична поезія – це вияв емоцій і почуттів, зворушених у серці думкою про Бога та спрямованих до Нього»⁴³.

Поезія в нашій культурі ґрунтується на греко-римській поетиці. Уірсбі У. пише, що на відміну від європейської поезії, що спирається на ритмічне чергування наголошених і ненаголошених складів, співзвуччя закінчення рядків, рівність кількості складів, в основі єврейської поезії лежить паралелізм⁴⁴.

Книга Псалмів – це біблійна поезія. Новий біблійний словник пише: «Лаконічність, паралелізм і образність – три головні характерні особливості біблійної поезії»⁴⁵.

В Біблійному тлумаченні Даласької Богословської семінарії підкреслюється, що мова Книги Псалмів – поетична мова асоціацій. За допомогою образів, які були взяті з повсякденного життя і були зрозумілими, псалмоспівець передавав свою думку, яку всі могли сприйняти. Зазначимо, що одним образом

⁴¹ *Библейские толкования Даллаской Богословской семинарии. Толкование книги Псалтырь* // BibleQuote - Цитата из Библии 6 // esxatos.com > biblequ... (18.10.2023).

⁴² Вэндленд Эрнст Р. *Гармония и алгебра Псалтири: литературный и лингвистический анализ библейских псалмов.* / Перекл. Штейн А. Свенсон Москва 2010, 18.

⁴³ Росс Аллен П. *Книга Псалмів* // www.cpbi.info/library/21/80/ (7.12.2022). Цит. за: Kirkpatrick A.F. *The Book of Psalms*, p. 25-26.

⁴⁴ Уирсби Уоррен. *Комментарий на Ветхий Завет .Т2: Езда – Малахия: Псалтирь* (Библия для всех). Санкт-Петербург 2010-2011 // [esxatos.com/uirrsbi-komment \(6.03.23\)](http://esxatos.com/uirrsbi-komment (6.03.23)).

⁴⁵ *Новый библейский словарь.* Ч.2. Санкт-Петербург 2001, 102.

в одному реченні можна передати декілька думок. Мова псалмів – поетична мова метафор, символів, образів. Мова образів зрозуміла душі людини і не потребує пояснень. Вона дозволяє кожному читачу незалежно від часу і культури в якій він існує, зрозуміти стан автора, його думки і почуття. Дає змогу застосовувати слова псалмів як особисті для особистого спілкування з Богом.⁴⁶

В Новому біблійному словнику читаємо, що Псалми – це семітська поезія. В основі її лежить паралелізм: коли два послідовних вірша, несуть одну й туж думку, причому другий вірш уточнює, пояснює перший. Це може стосуватися і двох частин одного вірша. «Одна і таж думка повторюється двічі різними словами»⁴⁷.

Книга Псалмів відноситься не тільки до поетичних, а й до повчальних книг Біблії. Бо вона вчить мудрості. Джемсон Р. зазначає: «У псалмах протиставлені праведність і беззаконня, щастя і руйнування... Ми вчимося на цих піснях, коли прославляємо Бога і поклоняємося Йому.»⁴⁸. Атлі Б. пише, що вчать як вести праведне, успішне і щасливе життя. Псалми показують, що вибір між добром і злом є фундаментальним для людини. Від цього вибору залежить її щастя.⁴⁹ Льюїс К. пише про те, що Книга Псалмів вчить нас Закону, виконанню заповідей. І не прости вчить виконувати, а робити це з радістю.⁵⁰

Василій Великий в «Гомелія на псалом 1» пише:

Чого ти не можеш навчитися від псалмів? Чи не можеш навчитися величі відваги? Досконалої справедливості? І які ще інші блага можна б тут згадати? В них – досконале богослов'я, сповіщення Христового приходу в тілі, погроза суду, надія на воскресіння, страх кари, обіцянка слави, відкриття таємниць. Різні дорогоцінності, немов у великій державній скарбниці, заховані у книзі Псалмів⁵¹.

1.5. Жанри і основні теми Книги Псалмів

⁴⁶ *Біблейские толкования Даллаской Богословской семинарии. Толкование книги Псалтырь // BibleQuote - Цитата из Библии 6 // esxatos.com > biblequ...* (18.10.2023).

⁴⁷ *Новый библиейский словарь. Ч.2. Санкт-Петербург 2001, 101.*

⁴⁸ Джемсон Рид. *Словник біблійних слів.* Луцьк 1999, 160.

⁴⁹ Атлі Б. *Псалтирь: Духовные гимны Израиля.* (Комментарии для исследователя. Ветхий Завет. Т. 9Б) Техас 2013. [//www.freebiblecommentary.org/pdf/](http://www.freebiblecommentary.org/pdf/) (17.12.2022).

⁵⁰ Льюїс Клайв Стейплз. *Размышления о псалмах* [//www.dolit.net/author/1260/ebook/31684/lyuis_klayv_steyplz/razmyishleniya_o_psalmah](http://www.dolit.net/author/1260/ebook/31684/lyuis_klayv_steyplz/razmyishleniya_o_psalmah) (31.10.2023)

⁵¹ Кампій Ю. *Перлини Східних Отців* [// diasporiana.org.ua](http://diasporiana.org.ua) (21.04.23)

Уірсбі У. зазначає, що Книга Псалмів – це історія спілкування Бога і людини в різних життєвих ситуаціях на протязі усього життя. Це спілкування з Богом Творцем, з люблячим Батьком, на якого можна покластися в безвиході, якому можна поскаржитися і поплакатися. А також подякувати, радіючи Його благословенням, підтримці і порятунку. В псалмах знаходимо відчай грішника, що кається, коли людина не відчуває Божої підтримки, благання про прощення гріхів і щастя прощення. Весь цей прояв відносин Бога і людини описали автори псалмів. Вони любили і знали Бога, мали з Ним особисті близькі стосунки. Вони фіксували те, що переживали і відчували. Це є темами Книги псалмів.⁵²

В Новому біблійному словнику читаємо, що «В Псалтирі представлена вся гамма людських емоцій – від радісного світлого триумфування до глибокої ярості і страждань»⁵³. Бендик М. пише, що «Почування до Господа Бога, описані у псалмах, не є психоемоційного, а найвищого, міжособистісного рівня. Бо особа – це те, ким ми є. А емоції й психіка – це те, що ми маємо. Натомість справжні любовні відносини – це відносини особи до особи, коли те, ким ми є, даруємо Тому, Хто є, тобто Богові»⁵⁴.

Тому теми шукання Бога, налагодженню міжособистісних відносин людини з Богом, усвідомлення Божої любові, любов до Бога, Боже милосердя, вдячність і прослава Бога є основними темами Книги Псалмів.⁵⁵

Брюггеман У. пише про теми створення світу, Єрусалима, храму, царської влади Бога і династії Давида⁵⁶. Можна виділити псалми покаяння, месіанські, храмово-богослужбові (Пс 119-130), морально-філософські⁵⁷.

⁵² Уирсби Уоррен. *Комментарий на Ветхий Завет. Т2: Езда – Малахия: Псалтирь* (Библия для всех). Санкт-Петербург 2010-2011 // esxatos.com/uirsbi-komment (6.03.23).

⁵³ *Новый библейский словарь*. Ч.2. Санкт-Петербург 2001, 102.

⁵⁴ Бендик М. *Розповіді про Святе Письмо*. Ч2: *Старий Завіт. Історичні, пророчі та повчальні книги*. Харків 2014, 64.

⁵⁵ *Библейские толкования Даллаской Богословской семинарии. Толкование книги Псалтырь* // bibliothek.uzoz.com/news/biblejskie_tolkovanija_dallasskoj_bogoslovskoj_seminarii (7.11.2015).

⁵⁶ Брюггеман Уолтер. *Введение в Ветхий Завет. Канон и Христианское изображение*. (Современная библеистика XIV). Москва 2009, 367-371.

⁵⁷ Бендик М. *Розповіді про Святе Письмо*. Ч2: *Старий Завіт. Історичні, пророчі та повчальні книги*. Харків 2014, 66-68.

В Учбовій Біблії Джона Мак-Артура зазначено, що основною темою Книги Псалмів є реальне життя з його проблемами і викликами.⁵⁸

Дамо пояснення жанрам Книги Псалмів.

1) Гімн «складається із заклику прославляти Бога (вступ) та пояснення причин для цього (основна частина). “Причини” для прослави часто виражено в акті прослави»⁵⁹.

2) Найпоширенішою є ламентация окремої особи – благаання Бога про допомогу. Містить опис лиха, волаання про втручання, впевненість, що Бог почує і допоможе.⁶⁰ Благаання в псалмах «не просто благаання, но благаання, які були почуті. Це не просто плач, але плач, який перетворився у хвалу... Перехід від плачу до хвали зазвичай пов'язаний з усвідомленням зв'язку між Господом і тим, хто молиться»⁶¹.

3) Подячний псалом окремої особи. Псалмоспівець розказує про своє нещастя і Божий порятунок з нього, дякуючи за це. До подяки приєднується увесь народ.⁶²

4) Ламентация народу. Складається з плачу до Бога, опису нещастя, яке охопило народ, прохання про допомогу, впевненість, що Бог їх почує і допоможе, бо Він – Бог Ізраїлю.⁶³

5) Подячний псалом народу. Подяка за Боже спасіння народу⁶⁴.

Події, які згадуються в Книзі Псалмів охоплюють всю історію людства – від створення світу до Месіанських часів. Біблійське тлумачення Даласької богословської семінарії приділяє увагу темі месіанських псалмів, які пов'язані з Ісусом Христом. Зазначає, що біблійні автори в своїх псалмах говорять про своє життя і свої почуття: горе, радість чи страждання. Ми, читаючи їх,

⁵⁸ Учебная Библия с комментариями Джона Мак-Артура. 2004, 738.

⁵⁹ Міжнародний біблійний коментар. Т. 3: Повчальні та пророчі книги, 44.

⁶⁰ Там само, 44.

⁶¹ Брюггеман Уолтер. Введение в Ветхий Завет. Канон и Христианское воображение, 365.

⁶² Міжнародний біблійний коментар. Т. 3: Повчальні та пророчі книги, 44.

⁶³ Там само, 44-45.

⁶⁴ Там само, 45.

можемо зауважити, що в них мова йде про події, які відповідають життю Ісуса Христа, а не їхнього життя⁶⁵.

Уїрсбі У. зазначає, що в Книзі Псалмів є псалми, які освітлюють біблійну історію - «творення (Пс 8), потоп (Пс 28(29)), патріархи (Пс 46(47):10; 104(105):9; 46(47):5), Йосип (Пс 104(105):17 і далі), вихід (Пс 113(114)), блукання пустелею (Пс 67(68):8; 105:1 і далі), полон (Пс 84(85); 136(137))»⁶⁶.

Джон Мак-Артур виділяє такі типи псалмів:

1) Псалми мудрості (з настановою для праведного життя); 2) псалми плачу (в них виливається біль і печаль, які зазвичай отримані від ворогів); 3) покаянні псалми (в них зазвичай говориться про внутрішнього "ворога" – тобто про гріх); 4) царські – (з акцентом на царюванні взагалі чи опосередковано – теократичне чи месіанське правління); 5) подячні псалми.⁶⁷

1.6. Поширеність Книги Псалмів

Атлі Б. зауважує, що в псалмах проявляється віра Ізраїля в дієвість Завіту з Богом.⁶⁸ Кожен представник Божого народу вірив, розумів, відчував в своєму особистому житті дію Бога, Його опіку, Божу любов. Вони знали, що є на Кого покластися, Хто простить гріхи, захистить, спасе, дасть притулок, заспокоїть серце і душу. Те, що Бог любить ізраїльтянина особисто і народ в цілому не визивала ніяких сумнівів. Вони усвідомлювали, що Бог є реально присутній у житті. Він діє, завжди допоможе, бо любить. Псалми є виразом почуттів благоговіння, близькості і вдячності людини Богу за Його незчисленні благодіяння. Атлі Б. підкреслює емоційність і щирість псалмів.⁶⁹

Бендик М. зазначає, що популярність Книги Псалмів обумовлена її тематикою: шляхом людини до Бога – свого Творця. Цей шлях проходить кожна людина. Тому псалми є актуальні і зрозумілі в усі часи для всього людства. Щирість, метафоричність, простота викладу, багатотемність – все це роблять

⁶⁵Библейские толкования Даллаской Богословской семинарии. Толкование книги Псалтырь //bibliotheke. ucoz. com / news/ biblejskie_tolkovanija_dallasskoj_bogoslovskoj_seminarii (7.11.2015).

⁶⁶Уїрсбі Уоррен. *Комментарий на Ветхий Завет. Т2: Езда – Малахия: Псалтырь* (Библия для всех). Санкт-Петербург 2010-2011 // esxatos.com/uirsbi-komment (6.03.23).

⁶⁷Учебная Библия з комментариями Джона Мак-Артура, 739.

⁶⁸Атли Б. *Псалтырь: Духовные гимны Израиля*. (Комментарии для исследователя. Ветхий Завет. Т. 9Б) Техас 2013. // www.freebiblecommentary.org/pdf/ (17.12.2022).

⁶⁹Там само.

псалми близькими і зрозумілими, потрібними і приємними. Читач розуміє, що псалмоспівець мав таку ж проблему і з Божою допомогою її подолав. Тому не відчуває себе самотнім.⁷⁰

Лопухін А.П. говорячи про секрет популярності Книги Псалмів підкреслює її багатотемність, щирість, загально людськість, простоту і зрозумілість. Вона написана в різні часи багатьма авторами, які по різному висловлювали думки.⁷¹

В Міжнародному біблійному коментарі читаємо, що читання Псалтиря - це рух людини від повсякденності до Бога і подяки Йому. В традиції молитовного читання Книги Псалмів після її прочитання, починають читати спочатку. Молитовне читання Псалтиря є повторюваним, тобто йде по колу. Так поступово Книга Псалмів змінює читача і перетворюється на його особисту книгу його особистого життя⁷².

Вендленд Е.Р. зазначає, що псалми це «зібрання глибоко особистих розповідей про духовні переживання. Кожний псалом – своєрідна релігійна «драма», яка може бути розіграна у будь-яку добу, в тому числі і сьогодні»⁷³.

В псалмах людина будь-якого часу і народу в будь-який момент свого життя пізнає себе. Льофінк Н. пише про це так: «Я читаю людське слово. Я розумію його. Водночас я розумію людину, яка його писала. Але не лише її. Я розумію Бога. Я доходжу до порозуміння з Богом і довірливо зближуюся з Ним. Це є лише в Біблії – і в жодному іншому людському слові»⁷⁴.

У цьому полягає причина поширеності вживання Книги Псалмів. Тому її читали і будуть читати і вона ніколи не набридне і не постаріє.

Уірські У. в Коментарі до Старого Завіту пише:

⁷⁰ Бендик М. *Розповіді про Святе Письмо. Ч2: Старий Завіт. Історичні, пророчі та повчальні книги.* Харків 2014, 63- 64.

⁷¹ Лопухин А. П. *Толковая Библия или комментарий на все книги Священного Писания Ветхого и Нового Заветов. Псалтирь* [//coollib.net/b/670924-aleksandr-pavlovich-lopuhin-tolkovaya-bibliya-vethiy-zavet-knigi-uchitelnyie](https://coollib.net/b/670924-aleksandr-pavlovich-lopuhin-tolkovaya-bibliya-vethiy-zavet-knigi-uchitelnyie) (22.11.2022).

⁷² *Міжнародний біблійний коментар. Т. 3: Повчальні та пророчі книги,* 45.

⁷³ Вэндленд Эрнст Р. *Гармония и алгебра Псалтири: литературный и лингвистический анализ библейских псалмов.* / перекл. Штейн А. Свенсон Москва 2010, 109.

⁷⁴ Льофінк Н. *Розуміння Священного Писання. «Слово – живе й діяльне» (Євр 4:12): Біблійні дослідження, Захід і Схід / ред. Теслюк Г. Львів: Видавництво УКУ, 2018. (Серія «Київське християнство», т. 8). 291.*

Псалми вчать нас шукати Бога від усього серця, говорити Йому правду і розказувати Йому все, поклонятися Йому із-за того, Хто Він є, а не із-за того, що Він нам дає. Псалми показують нам, як приймати випробування і перетворювати їх в перемоги, а коли помиляємося, вони показують нам, як каятися і приймати милостиве прощення Бога. Бог описаний в Псалтирі як далекий і близький, Який знаходиться набагато вище за нас і в той же час поруч з нами на нашому шляху паломників. Він – Бог Всевишній і Еммануїл, «з нами Бог»⁷⁵.

Про поширеність Книги Псалмів в часи Старого Завіту говорить те, що серед курманських рукописів «Більше всього рукописів Псалмів (36) ... цифри показують, які книги частіше всього переписувались і, ймовірно, найчастіше всього читали»⁷⁶. Говорячи про важливість Книги Псалмів, Атлі Б. стверджує, що в Новому Завіті Книга Псалмів найбільш цитована книга Старого Завіту⁷⁷. Уїрсбі У., досліджуючи цитування в Новому Завіті, зазначає що Новий Завіт має 400 посилань на Псалми⁷⁸.

Уїрсбі У. пише, що при в'їзді Ісуса в Єрусалим, Йому співали Пс 117(118): 25, 26 (Мт 21:9; Мк 11:9,10; Лк 19:38; Ів 12:13). Ісус цитував псалми: Пс 36(37):11 (Мт. 5:5); Пс. 47(48):2 (Мт. 5:35); Пс. 146(147):9 (Мт. 6:26); Пс. 6:9 (Мт. 7:23) (під час проповіді на горі); Пс. 6:9 (Мт. 25:41) (під час навчання про останній суд); Пс 117(118):26 (Мт 23:39) (при зверненні до Єрусалиму); Пс. 34(35):19; 68(69):5 (Ін. 15:25) (під час проповіді про ненависть світу). Помираючи на Голгофському хресті, Спаситель згадав Пс. 21(22):2 (Мт. 27:46). Апостоли цитували Книгу Псалмів: Пс. 68(69):26; 108(109):8 (Дії 1:20). Апостол Павло закликав ранніх християн молитися псалмами (Еф. 5:19; Кол. 3:16; 1 Кор. 14:26).⁷⁹

Отці церкви коментували Книгу Псалмів. Відомі коментарі святих Івана Золотоустого, Августина, Афанасія Великого, Василя Великого, Амвросія. В

⁷⁵ Уїрсбі Уоррен. *Комментарий на Ветхий Завет*. // esxatos.com/uirsbi-komment (6.03.23).

⁷⁶ Вандеркам Д. *Введение в ранний иудаизм* (Современная библеистика) / перекл. Ястребов Г. Москва 2016, 185.

⁷⁷ Атлі Б. *Псалтирь: Духовные гимны Израиля*. (Комментарии для исследователя. Ветхий Завет. Т. 9Б) Техас 2013. // www.freebiblecommentary.org/pdf/ (17.12.2022).

⁷⁸ Уїрсбі Уоррен. *Комментарий на Ветхий Завет. Т2: Езда – Малахия: Псалтирь* (Библия для всех). Санкт-Петербург 2010-2011 // esxatos.com/uirsbi-komment (6.03.23).

⁷⁹ Уїрсбі Уоррен. *Комментарий на Ветхий Завет. Т2: Езда – Малахия: Псалтирь* (Библия для всех). Санкт-Петербург 2010-2011 // esxatos.com/uirsbi-komment (6.03.23).

наш час Книгу Псалтиря читають найбільше за інші книги Старого Завіту. Тому Новий Завіт часто друкують разом з Книгою Псалмів.

Лопухін А.П. пише, що в часи Старого Завіту Псалми використовували для богослужінь при скинії і Єрусалимському храмі. На щодень і на свята були призначені певні псалми. Про це свідчать написи в підзаголовках псалмів: Пс 91(92) – «пісня в суботній день». Пс119(120)-133(134) – «пісні сходження». «Галель» (Пс 112(113)-117(118)) – співали на пасху (про це згадується в Мт 26:30, Мк14:26). Їх виконували у приватному житті, наприклад Пс 22 при святковому частуванні.⁸⁰

Ранні християнські спільноти добре знали і використовували псалми: Пс 68(69):26, 108(109):8 – (Дії 1:20); Пс 15(16):8-11 – (Дії 2:25-28); Пс 109(110):1 – (Дії 2:34-35); Пс 109(110):1 – (Дії 2:34-35); Пс 117(118):22 – (Дії 4:11); Пс 94(95):10 – (Дії 13:18); Пс 88(89):21 – (Дії 13:22); Пс 2:7 – (Дії 2:33); Пс 15(16):10 – (Дії 13:35); Пс 145(146):6 – (Дії 14:15).⁸¹

У Східній традиції псалми читають: на літургії, утрений, вечірній, часах; на молебнях; на парастасі і в чині похорону; за живих і померлих приватно і гуртом. На псалмах вчилися грамоті, їх знали на пам'ять.⁸²

В Міжнародному біблійному коментарі зазначено, що, будучи офіційною молитвою Церкви, в західній традиції псалми співаються на літургії; є основою молитва Часослова, монастирського молитовного правила, присутні в чині всіх таїнств.⁸³

«Після Шевченкових “Псалмів” були здійснені віршовані псаломні переспіви П. Гулака-Артемовського, М. Максимовича, В. Александрова, Ю. Федьковича, С. Руданського, Я. Щоголева, П. Куліша, П. Грабовського, І. Франка, Олени Пчілки, Лесі Українки, П. Карманського; Олександра Олеса, А.

⁸⁰ Лопухін А. П. *Толковая Библия или комментарий на все книги Священного Писания Ветхого и Нового Заветов. Псалтирь* // coollib.net/b/670924-aleksandr-pavlovich-lopuhin-tolkovaya-bibliya-vethiy-zavet-knigi-uchitelnyie (22.11.2022).

⁸¹ Уирсби Уоррен. *Комментарий на Ветхий Завет. Т2: Езда – Малахия: Псалтирь* (Библия для всех). Санкт-Петербург 2010-2011 // esxatos.com/uirsbi-komment (6.03.23).

⁸² Лопухін А. П. *Толковая Библия или комментарий на все книги Священного Писания Ветхого и Нового Заветов. Псалтирь* // coollib.net/b/670924-aleksandr-pavlovich-lopuhin-tolkovaya-bibliya-vethiy-zavet-knigi-uchitelnyie (22.11.2022).

⁸³ *Міжнародний біблійний коментар. Т. 3: Повчальні та пророчі книги*, 40.

Кримського, Є. Маланюка та інших»⁸⁴. Книга Псалмів продовжує надихати поетів. Наші сучасниці Л. Костенко і Т. Яковенко створили свої «переспіви» псалмів Давида, бо відчували їх сьогоденність.

1.7. Святі Отці про Книгу Псалмів

Отці і вчителі Церкви любили читати і коментували Книгу Псалмів. Коментарі святих Івана Златоуста, Василя Великого, Августина, Атанасія Великого не втратили своєї актуальності і сьогодні. Розглянемо деякі вислови святих Отців Церкви про Книгу Псалмів.

Василій Великий в «Гомілії на Псалом 1» пише: «Книга псалмів має все, що необхідне для всіх. Вона віщує майбутні події, пригадує історію, накреслює закони для життя; підказує, що треба робити, і взагалі – це спільна скарбниця доброї науки; дбайлива знахідка того, що відповідне для кожного»⁸⁵.

Праведник митрополит Андрей Шептицький в праці «Визнання вселенської віри» зазначив:

Псалтир був книгою, з якої протягом довгих століть цілі покоління монахів і священників вчилися богослов'я, аскетики, провідництва, – книжкою, що її кожний кандидат до духовного стану мусів знати напам'ять, і яка протягом довгих століть була єдиним молитвословом християн. Псалтир був і ще досі є офіційним молитвословом Церкви, що його Сам Спаситель доручив вірним, не тільки тим, що з тієї книжки молилися кожної днини, так як усі побожні юдеї, але й тим, що на Тайній Вечері з апостолами відспівав шість псалмів, а врешті й тим, що на хресті голосно проказав перший вірш 21-го псалма, а потиху, правдоподібно, решту. Тому-то правильно треба сказати, що Христос, вмираючи на хресті, лишив нам і ту пам'ятку, той Молитвослов, обагрений власною Кров'ю⁸⁶.

Святий Августин каже: «Співання псалмів душу прикрашає, ангелів на поміч призиває, а бісів проганяє. Просвітлює розум, і вбиває поклик до гріха...

⁸⁴ Даниленко І. *Давидова арфа й Тарасова кобза: про «Давидові псалми» Т. Г. Шевченка* // *Слово і час* 5 (2007), 7.

⁸⁵ Катрій Ю. *Перлини Східних Отців* // *diasporiana.org.ua* (21.04.23).

⁸⁶ Катрій Ю. *Перлини Східних Отців* // *diasporiana.org.ua* (21.04.23).

Збільшує віру, надію і любов. Співання псалмів дає втіху старим і навчає розуму молодих, бо Сам Святий Дух – устами пророків – ці псалми вирік»⁸⁷.

«Псалом просвічує розум, веде до неба, споріднює людей з Богом, і веселить душу» Це вислів св. Епіфанія⁸⁸.

1.8. Тема подяки в псалмах

Ця тема є провідною в псалмах. Лопухіна А.П. відносить до подячних псалмів ті, в яких присутня подяка Богу за Його милості як псалмоспівцю, так і всьому народу. Це псалми, в підзаголовку яких зазначено «пісня», «алілуя» (Пс 112-117), «хвала» (Пс 94, 144). Всього, на думку Лопухіна А.П., є 55 подячних псалмів: 8, 17, 20, 29, 32, 33, 45-47, 64-67, 74, 75, 80, 86, 91, 92, 94-99, 102-107, 110, 112-117, 121, 123, 125, 128, 133-135, 137, 143-150.⁸⁹

Росс А. підкреслює, що псалмоспівці були віруючими людьми. У формі псалмів вони спілкувалися з Богом, відкриваючись і довіряючи Йому себе, своє життя, загрози і проблеми. Вони були впевнені, що Бог завжди прийде їм на допомогу. Врятує з безвихідних ситуацій, спасе від загроз і рясно благословить. В цьому вони багато разів переконувались особисто. І щиро дякували за це Богові. Вони раділи, прославляючи Бога за Його благословення. Відсутність вдячності за якусь Божу ласку вважалась неповагою до Бога і прирівнювалась до гріха. Псалмоспівці демонструють таку непохитну віру в Божу підтримку, що після молитовних прохань про допомогу, вони зразу, заздалегідь дякували, неначе вже її отримали. Вони бачили Божу допомогу і зміну своєї ситуації очима віри. Він додає, що Вестерман К, який досліджував тему хвали у Книзі Псалмів, стверджує, що всі псалми плачу мають перехід до прослави Бога.⁹⁰

⁸⁷ Молитовний Псалтир. Жовква 2016, 4-5.

⁸⁸ Там само, 10.

⁸⁹ Лопухин А. П. Толковая Библия или комментарий на все книги Священного Писания Ветхого и Нового Заветов. Псалтирь [//coollib.net/b/670924-aleksandr-pavlovich-lopuhin-tolkovaya-bibliya-vethiy-zavet-knigi-uchitelnyie](http://coollib.net/b/670924-aleksandr-pavlovich-lopuhin-tolkovaya-bibliya-vethiy-zavet-knigi-uchitelnyie) (22.11.2022).

⁹⁰ Росс Аллен П. Книга Псалмів [//www.cpbi.info/library/21/80/](http://www.cpbi.info/library/21/80/) (7.12.2022). Цит. за: Westermann Claus. *The Praise of God in the Psalms*, p. 74.

В Коментарі до книги Псалмів Даласької богословської семінарії говориться, що в Ізраїлі цінували можливість подякувати Богу. Весь народ підключався до особистої подяки і особистий привід подяки породжував подяку всієї спільноти.⁹¹

1.9. Тема війни в псалмах

Стисло розглянемо трактування в Книзі Псалмів, в Старому Завіті теми війни.

Бог створив світ добрим, прекрасним і мирним. Гріх спотворив Божий план про світ, призвів до того, що в світі з'явилися заздрість, ревність, смерть. Це протирічило Божому задуму і призвело до того, що почалась духовна боротьба Бога зі злом. Вона є постійною і триває і досі.⁹²

Війни, як наслідок гріхопадіння, стали певною реальністю людства. Вони стали методом вирішення конфліктів. Війні, як одному з найважчих, найбільш страшних станів життя людей в Книзі Псалмів приділено достатньо уваги.

Нюстрем Е. пише, що у Саула був військовий загін складом 3000 воїнів. У Давида кількість військових збільшилась до 280000 воїнів. Ці воїни були розділені на 12 підрозділів. Командували цими підрозділами визначні воїни. Кожний підрозділ ніс службу на протязі місяця. При потребі армія Давида могла складала 1.3 мільйона воїнів (2Сам 24:9). Військо мало чітку структуру керівництва. Існував поділ на тисячі, сотні і полусотні, які мали своїх командирів.⁹³ Війна була життям багатьох ізраїльтян.

Розглянемо два важливі вислови стосовно війни у Старому Завіті, викладених у Словнику біблійного богослов'я під редакцією Дюфура К.Л. Перше: Бог обіцяє патріархам Землю Обіцяну для їх нащадків. Коли настав час, Бог здійснює Свою обітницю, дарує євреям Землю Обіцяну, але вони повинні

⁹¹ *Біблійские толкования Даллаской Богословской семинарии. Толкование книги Псалтырь // bibliothek.ucoz.com/news/biblejskie_tolkovanija_dallasskoj_bogoslovskoj_seminarii (7.11.2015).*

⁹² *Словарь библейского богословия/ ред. Ксавье Леон-Дюфура. Брюссель 2003//krotov.info_historic/p/spravki/4_faith_bible/terms_rim.htm (13.02.2023).*

⁹³ Нюстрем Э. *Библейский словарь*. Санкт-Петербург 2008, 71.

її завоювати. А потім обороняти, як в часи Саула і Давида. Ягве бореться на боці свого народу. Своєму народу Бог забезпечує перемогу, дарує її.⁹⁴

Друге: Бог веде постійну війну з грішниками, які противляться Йому і заважають встановленню Божого Закону і миру на землі. Вони порушують Божі заповіді, провокуючи ворожнечу, ненависть, вбивства, жертвоприношення і інші аморальні вчинки.⁹⁵ Ця думка проходить через псалми, які присвячені військовій тематиці.

Розглядаючи тему війни у Старому Завіті в викладі Євангельського словника біблійного богослов'я під редакцією Елуела У., ми виділити такі основні положення: Воля Божа – мир на землі. Війни не є Божим задумом при створенні світу. Якщо війни не уникнути, вона повинна вестись гуманно. В Торі були прописані гуманні правила поведження з полоненими (Втор 21:10-14), зобов'язання пропонування умов миру перед нападом на місто (Втор 20:11), охорони дерев при облозі (Втор 20:19-20). «Війни Господні» (Чис 21:14). Таке поняття війни існувало в Старому Завіті. Головна думка книги Ісуса Навина, що завоювання Ханаану відбулось тільки завдяки Богу, який виконує Свої обіцянки. В 1901 році Шваллі Ф. ввів поняття «Священної війни». Воно описувало війну, що ведеться в Божих намірах і в якій Бог безпосередньо діє. Прикладом є війна євреїв з Амаліком (Вих 17:8-16). Велика увага приділялась мотивації воїнів. Тих, хто боявся і не міг повністю покластися на Бога, чи мав незакінчені справи вдома, звільнялись від мобілізації. Здобич, отримана на «священній війні» після її закінчення присвячувалась Господу і додавалась до Божої скарбниці (ІН 6:17-18).⁹⁶

Тема війни для нас є дуже актуальною. Ворог напав на мою країну з метою знищення і завоювання. Війна з нашого боку є справедливою. Бо ми є з

⁹⁴ Словарь библейского богословия/ ред. Ксавье Леон-Дюфура Брюссель 2003 // krotov.info/historic/p/spravki/4_faith_bible/terms_rim.htm (13.02.2023).

⁹⁵ Словарь библейского богословия/ Ред Ксавье Леон-Дюфура Брюссель 2003 // historic/p/spravki/4_faith_bible/terms_rim.htm (13.02.2023).

⁹⁶ *Евангельский словарь библейского богословия.* / ред. Элуэлл Уолтер. Санкт-Петербург 2004, 195-199.

Богом. Як нам подолати всіх ворогів? Як отримати перемогу не маючи достатніх ресурсів?

Відповіді на ці питання і покликано наше подальше дослідження, яке присвячено біблійному коментарю Пс 17(18), який розкриває тему перемоги божих людей у війні з ворогами і подяки за це.

Висновки

Книга Псалмів надихана Святим Духом і записана людськими авторами. Аналізуючи інформацію про авторство псалмів, що міститься у підзаголовках, можна зробити висновок, що вони писались на протязі 1000 років з часів Мойсея до часів Вавилонського полону і повернення з нього. Остаточна редакція Книги Псалмів припадає на II століття до Р.Х. Цар Давид є автором багатьох псалмів. Він започаткував чин музичного супроводу службового поклоніння Богові. Слово «Псалми» походить від назви музичного інструменту, гра на якому супроводжувала виконання псалмів. В єврейській традиції Книга Псалмів має назву «Тегілім», що буквально означає «хвалительні пісні».

Аналізуючи твори бібліїстів ми прийшли до висновку, що Книга Псалмів відноситься до біблійної поезії. Її мова сповнена образів, порівнянь, паралелізму. Ми з'ясували, що Книга Псалмів, яка належить до повчальних книг, показує, що бути з Богом – це найкращій життєвий шлях.

Книга Псалмів відображає це багатовимірність відносин Бога і людини. Це визначило основні теми і жанри Книги Псалмів. прийшли до висновку

В нашій магістерській роботі ми з'ясували, що Книга Псалмів найбільше була і є поширена за інші книги Старого Завіту. Псалми присутні в чині таїнств. Їх читають на службах і приватно, за живих і померлих.

Святі Отці високо цінували Книгу Псалмів як шлях навернення до Бога, зцілення душі і тіла. «Основна позиція, з якої виходять псалми ... Бог Ягве – живе Я, Бог, до якого можна звернутися, Який чує і відкликається, Якому

можна відкрити своє серце, Якому можна сказати все»⁹⁷ і завжди отримати відповідь і порятунок. Тому тема подяки є провідною в Книзі Псалмів.

Війна, нажаль, стала нашим сьогоднішнім. Нас атакує жорстокий потужний ворог. Тому тема війни і перемоги є для нас надзвичайно близькою.

---

⁹⁷ *Введение в Ветхий Завет* / ред. Ценгер Эрих (Современная библиистика) Москва 2008, 480.

РОЗДІЛ 2. БІБЛІЙНО-БОГОСЛОВСЬКИЙ КОМЕНТАР Пс7(18)

В цьому розділі йтиметься про екзегетично-богословський аналіз Пс 17(18) в першому прочитанні. Розглядатимуться загальні відомості про Пс 17(18). Висвітлюватиметься історичний контекст Пс 17(18) у книгах 1,2 Самуїла, зв'язок Пс 17(18) з іншими псалмами і Книгами Біблії. Аналізуватиметься структура Пс 17(18). Проводитиметься осмислення тексту Пс 17(18) в першому прочитанні.

2.1. Загальні відомості про Пс 17(18)

В підзаголовку, в першому вірші Пс 17(18) зафіксовано, що автором псалма є Давид. Нова Женевська учбова Біблія в коментарях до цього псалма стверджує, що автором псалма безперечно є цар Давид.⁹⁸ Льюїс К. в «Роздумах про псалми» вважає, що Пс 17(18) він написаний особисто славетним царем і талановитим поетом Ізраїля⁹⁹. Росс А. доказує, що Пс 17(18) написаний Давидом, вказуючи, що про авторство Давида говорить не тільки зазначення цього в заголовку(в першому вірші), а й коротка інформація про життя Давида.¹⁰⁰ Янг Е. доводить, що авторство, заявлене у заголовку псалмів відповідає дійсності.¹⁰¹

Ми погодимось з цим і будемо вважати, що Пс 17(18) написаний Давидом. Новому Біблійному коментарі зазначено, що Пс 17(18) є рефлексією царя на спогади і роздуми про своє життя: про загрози, виклики і про визволення від усіх ворогів завдяки Божій допомозі¹⁰².

⁹⁸ *Новая Женевская учебная Библия*. 2012, 748

⁹⁹ Льюїс Клайв Стейплз. *Размышления о псалмах* //www.dolit.net/author/1260/ebook/31684/lyuis_klayv_steyplz/razmyishleniya_o_psalmaх (31.10.2023)

¹⁰⁰ Росс Аллен П. *Книга Псалмів* //www.cpbi.info/library/21/80/ (7.12.2022).

¹⁰¹ Янг Эдвард. *Введение в Ветхий Завет*. 1998, 370.

¹⁰² *Новый библейский комментарий*. Ч.2. *Ветхий Завет: Псалтирь - Книга пророка Малахии*. Санкт Петербург 2000, 33.

Як зазначає Євангельський словник біблійного богослов'я Пс17(18) є царським, бо присвячений життю царя Давида. «Царські псалми свідчать про особливу взаємодію ізраїльських царів с Ягве, найвищим Царем Ізраїлю. Земні царі, усиновлені Ягве, служать Його намісниками над народом завіту і, в ідеалі, над іншими народами»¹⁰³.

Пс 17(18) є подячним, бо Давид його склав як текст подяки за всі благословення Божі в його житті. За урятування від усіх загроз і смертельних небезпек, які супроводжували його життя.

Цар Давид – відомий публічний політичний діяч того часу. Його діяльність – це діяльність Божого помазаника і вибраного царя Ізраїлю на благо Божого народу. Давид разом з народом боровся проти зовнішніх ворогів. Тому цей псалом можна віднести і до подячного псалма народу, бо Давид представляв народ Ізраїлю перед Богом. Це особиста подяка Давида. Одночасно це і подяка всього Божого народу.¹⁰⁴

По жанру це пісня – так визначено в підзаголовку псалма. «Ця всеохоплююча молитва включає такі жанри, як пісня подяки, гімн, опис теофанії й повчання, та майстерно поєднує їх в єдину цілість»¹⁰⁵. Псалом має 52 вірша і є третім найбільшим по обсягу псалмом Біблії після Пс 118(119) і Пс77(78)¹⁰⁶. Геллей Г. стверджує, що Пс17(18) один з найкращих псалмів¹⁰⁷.

2.2. Історичний контекст Пс 17(18) у книгах 1,2 Самуїла

Повний текст Пс 17(18) наведено в 2 Сам 22:1-51. Скорочений текст Пс 17(18) наведений в Пс 144:1-11¹⁰⁸. Таке повторення значного біблійного уривку говорить про велике значення, яке надавали цьому псалму біблійні автори. Подяка Богу була потребою для царя Давида, тому Давид багато разів співав цей

¹⁰³ *Євангельський словарь біблійного богословия*. /Ред. Елуэлл У. Санкт Петербург 2004, 859.

¹⁰⁴ *Тегелім - Псалми. Т1. Коментар рабина Шимшона Рафаеля Гірша*. Київ 2020, 105.

¹⁰⁵ *Міжнародний біблійний коментар. Т. 3: Повчальні та пророчі книги*. Львів 2018, 59.

¹⁰⁶ Там само, 58.

¹⁰⁷ *Біблейський справочник Геллея*. Санкт-Петербург 2010, 170.

¹⁰⁸ *Книга Псалмів /перекл. о. Хілько Б. Білий Дунаець – Остріг* 2018.

псалом¹⁰⁹. Це і було зафіксовано у Біблії повторенням Пс 17(18) в 2 Сам 22:1-51 та Пс 144:1-11.

Порівняння тексту Пс 17(18) і 2 Сам 22:1-51 показують майже їх дослівне співпадіння. Є декілька випадків не співпадінь слів тексту. Але це не на рівні всього вірша, а окремих слів. СENS віршів при цьому не змінюється¹¹⁰. Генрі М. вважає, що першим був написаний текст псалма в 2 Сам 22. Потім його адаптували для служіння, майже без змін¹¹¹.

Уїрсбі У. припускає, цей псалом Давид виконував під час свят, прославляючи Бога за щедроти до нього і Ізраїлю¹¹².

В Біблійному коментарі Даласької Богословської семінарії читаємо, що текст, який наведено в 2 Сам 22:1-51, в кінці цієї історичної хроніки яка має 24 розділи, дозволяє визначити з часом його написання. Розповідь 2 Сам 22 оповідає про час, коли життя і діяльність царя Давида завершувалась. Він пригадує все своє життя. Згадує труднощі і небезпеки, через які він пройшов, і наповнюється подякою Богу за Його милосердя. Бо Давид розуміє, що тільки Божа милість могла зберегти його і визволити від усіх ворогів. Пригадати царю Давиду було що. І він за все дякує.¹¹³

Для кращого розуміння Пс 17(18) з'ясуємо в який момент Божої історії жив і діяв Давид, яким було його життя, скільки і яких в нього було ворогів і за що він дякував Богу.

В певний історичний момент ізраїльтянам захотілось мати царя, як інші народи. Господь погоджується з цим, бо надає всім свободу вибору. Бог попереджає про проблеми, які виникнуть при цьому. Але це не переконує євреїв. Так Ізраїль переходить до теократичної монархії. Цар править як представник Бога на землі. Бог обирає першим царем Ізраїля Саула. Пророк Самуїл помазує

¹⁰⁹ Сперджен Ч. *Сокровища Давида: коментарии на Псалтырь*. Т. 1. Минск 2005, 187.

¹¹⁰ Росс Аллен П. *Книга Псалмів* // www.cpbi.info/library/21/80/ (7.12.2022).

¹¹¹ *Matthew Henry's Concise Commentary on the Bible. Psalms.* // BibleQuote - Цитата из Библии 6 // esxatos.com > biblequ... (18.10.2023).

¹¹² Уїрсбі Уоррен. *Комментарий на Ветхий Завет. Т2: Езда – Малахия: Псалтырь* (Библия для всех). Санкт-Петербург 2010-2011 // esxatos.com / uirsbi-komment (6.03.23).

¹¹³ *Библейские толкования Даласской Богословской семинарии. 2 Книга Царей* // BibleQuote - Цитата из Библии 6 // esxatos.com > biblequ... (18.10.2023).

його на царювання. Проте Саул виявив непослух Богу. Бог доручає пророку Самуїлу помазати на царювання нікому невідомого Давида – восьмого сина Єссея, правнука Вооза і Рут (1 Цар 16:1-13). В наслідок помазання на Давида сходить Божий Дух і життя Давида змінюється¹¹⁴.

Давид продовжує пасти отари отця. Це не проста справа. Давиду доводилось беззбройним боротися з левом і ведмедем, які нападали на його отару, і їх перемагати, визволяючи ягнят з їхніх пашч¹¹⁵. Давид має поетичну натуру. Він добре грає на арфі і співає. Це заспокоює приступи депресії Саула, який став одержимий злим духом. Давид запрошений до царського палацу.¹¹⁶ Він стає зброєношею Саула (1 Сам 16:21).

Настає війна з філістимлянами. Філістимлянин Голіаф визиває на двобій єврейських воїнів. Проте ніхто не погоджується, бо це – самогубство. Всім зрозуміло, що Голіаф переможе. Він найсильніший, повністю захищений обладунками, має великий і важкий меч. Перед ним зброєноша несе великий щит. Велетень Голіаф зухвало говорить про Бога Ізраїля. Давид прагне покарати цього необрізаного зухвальця і виходить на поєдинок з ним. Серце Давида палає любов'ю до Господа Бога. І Бог благословляє його. Давид вбиває велетня камінцем з прощі, бо з ним був Бог! (1 Сам 17). Так Давид стає не тільки героєм Ізраїлю, а й впевненим у Божому захисті і допомозі¹¹⁷.

Популярність Давида зростає. Саул наповнюється заздрістю до Давида. В затьмаренні розуму Саул двічі кидає в Давида списа, але Давид ухиляється. «І почав Саул боятися Давида, бо з ним був Господь, а від Саула відступив» (1 Сам 18:12). Вбивство Давида стало метою життя Саула. Для цього він створює різні пастки Давиду: робить Давида тисячником, який постійно на війні

¹¹⁴ Ринкер Ф., Майер Г. *Біблейська енциклопедія Брокгауза*, 1999, 216.

¹¹⁵ *Біблейська Енциклопедія Архимандрита Никифора*. Т1. Москва 1990, 179.

¹¹⁶ Благовещенский П. Я., Яцкевич Ф. И. *Біблейско-биографический словарь*. 2001. [//bible.ucoz.com/load/biblejskie_chnsiklopedii_i_slovari/skachat_biblejskij_slovar/biblejsko_biograficheskij_slovar_2004_ekhe/11-1-0-1825](http://bible.ucoz.com/load/biblejskie_chnsiklopedii_i_slovari/skachat_biblejskij_slovar/biblejsko_biograficheskij_slovar_2004_ekhe/11-1-0-1825) (5.01.2023).

¹¹⁷ *Біблейский справочник Геллея*. Санкт-Петербург 2010, 164.

ризикуює своїм життям (1 Сам 18:13); одружує зі своєю дочкою за 100 вбитих філістимлян. Давид подвоює їх число (1 Сам 18:25)¹¹⁸.

Саул знову хоче вбити Давида списом (1 Сам 19:10). Саул задумує вбити Давида у його домі, але його дочка, яка любить Давида і є його дружиною, рятує йому життя, спустивши його через вікно (1 Сам 19:11-18). Йонатан, вірний друг Давида, син Саула, попереджає про небезпеку і допомагає Давиду втекти, рятуючи його життя (1 Сам 20). Давид переховується у гатського царя Ахіша, прикинувшись божевільним (1 Сам 21:11-16)¹¹⁹.

Саул гониться за Давидом, «та Бог не дав його в руки йому» (1 Сам 23:14). Навпаки, двічі сталося так, що Саул потрапляв у повну владу Давида. Одного разу Давид відрізає клапот з плаща Саула (1 Сам 24). Другого разу Давид викрадає списа Саула (1 Сам 26). Беззбройний Саул в руках Давида. Проте Давид його не вбиває, бо Саул – Божий помазанець (1 Сам 24:8). Давид смиренно чекає, коли Бог здійснить Свою обітницю і він, вибраний Господом і вже давно помазаний на царювання, стане дійсно царем Ізраїлю. Давид не збирається це прискорювати і «допомогти» Богу в ліквідації Саула. Цим він показує Саулу, що не є його ворогом. Прагне з ним миру і поважає його як помазаника Божого на царювання в Ізраїлі¹²⁰.

Давид рік і чотири місяця переховувався у гатського царя Ахіша (1 Сам 27:7). Амаликитяни напали на Давидову оселю і забрали в полон всіх мешканців, жінок і дітей. Давид погнався за ними, розгромив і повернув всіх полонених і багато майна (1 Сам 30).

На війні з філістимлянами помирає Саул і троє його синів. Давид оплакує його смерть, як Божого помазаника (2 Сам 1). Після смерті Саула Давид оселився в Хевроні і був помазаний царем Юди. Між домом Саула і Давидом була довга війна. Тільки через 7 років і 6 місяців Давид став помазаним царем всього Ізраїля і Юди (2 Сам 2:11). Давид був тричі помазаний на царство:

¹¹⁸ Костів К. *Словник-довідник Біблійних осіб, племен і народів*. Київ, 1995, 101.

¹¹⁹ *Библейская Энциклопедия Архимандрита Никифора*. Т1. Москва 1990, 179.

¹²⁰ Там само, 180.

Перший раз - Самуїлом (1 Цар 16:13) в дев'ятнадцять років. Другий раз - після смерті Саула (2 Цар 2:4) 7 років царював в Хевроні. Третій раз Давид був помазаний на царювання над цілим Ізраїлем в 30 років. Царював 40 років (2 Цар 5:3-4)¹²¹.

В Біблійно-біографічному словнику знаходимо, що хоча внутрішні вороги Давида подолані, зовнішні продовжують діяти: Давид перемагає філістимлян, які напали на Ізраїль (2 Сам 5:17- 25). Давид отримує перемогу у війні з амовитянами (2 Сам10). Давид воює з Амовитянським містом Рабби (2 Сам12:26-31).¹²²

Наступне випробування: бунт проти Давида сина Авесалома (2 Сам15). Це, ймовірно, був найважчий час для Давида. Бо проти нього повстав його син, якого він любив. Давид змушений втікати з Єрусалиму (2 Сам16). В битві між військом Давида і Авесалома перемагає Давид, а Авесалом помирає (2 Сам18). Давид не радіє перемозі і своєму поверненню на престол, а плаче за померлим сином (2 Сам19)¹²³.

В (2 Сам19) описано повстання Шеви проти Давида. Давид перемагає і повертається переможцем в Єрусалим (2 Сам 20). «І була ще війна філістимлян з Ізраїлем» (2 Сам 21:15). Філістимляни багато разів нападали на Ізраїль. Але завжди перемагав Давид з Божою допомогою.

З аналізу історичного контексту Пс18(17) у 1,2 Сам стає очевидним, що внутрішні і зовнішні вороги постійно створювали загрози для Давида своїми діями, збройними сутичками і битвами. Можна сказати, що битва з ворогами було його повсякденністю.

¹²¹ Глубоковский Н.Н. *Библейский словарь*. 2007 [//bible.ucoz.com/load/biblejskie_chniklopedii_slovary/skachat_biblejskij_slovar/biblejskij_slovar_n_n_glubokovskogo/11-1-0-100](http://bible.ucoz.com/load/biblejskie_chniklopedii_slovary/skachat_biblejskij_slovar/biblejskij_slovar_n_n_glubokovskogo/11-1-0-100) (1.11.2023)

¹²² Благовещенский П. Я., Яцкевич Ф. И. *Библейско-биографический словарь*. 2001. [//bible.ucoz.com/load/biblejskie_chniklopedii_i_slovary/skachat_biblejskij_slovar/biblejsko_biograficheskij_slovar_2004_ekhe/11-1-0-1825](http://bible.ucoz.com/load/biblejskie_chniklopedii_i_slovary/skachat_biblejskij_slovar/biblejsko_biograficheskij_slovar_2004_ekhe/11-1-0-1825) (5.01.2023).

¹²³ Там само.

Ворогами Давида були лев і ведмідь, велетень Голіят, філістимляни і інші погани, Саул з усієї військовою потугою Ізраїля, рід Саула і навіть улюблений син Давида Авесалом. І так на протязі всього життя.

Все життя Давида – запекла боротьба з ворогами особистими і ворогами Ізраїля. Як йому вдавалось завжди бути переможцем?

З історичних книг Біблії ми дізнаємося про особистість Давида, про те, як він поводився в критичних обставинах. «Секрет» його успіху полягає в наближенні до Бога. Давид любив і шанував Бога, довіряв Йому і щиро дякував за отримані ласки. Постійна небезпека сприяла тому, що Давид зміг навчитися молитися до Бога, отримувати допомогу від Нього і перемагати ворогів, воювати все життя і не мати посттравматичного синдрому. Він мав міцні особисті відносини з Богом, любив і шанував Його, завжди вірив в Божу допомогу і в усьому покладався на Бога. Він впевнений, що Бог допоможе йому перемогти велетня Голіята: «Господь, що врятував мене з лапи лева та з лапи ведмеда, Він урятує мене з руки цього филистимлянина» (1 Сам 17:37). Він йде на битву з Голіятом «в Ім'я Господа Саваота, Бога військ Ізраїлевих» (1 Сам 17:45), які Голіят зневажив. «І пізнає вся земля, що є Бог Ізраїля» (1 Сам 17:46)¹²⁴.

Давид постійно молився до Бога. Він співав Богу в усі моменти свого життя: і в радості, і в часи випробувань та загроз. Ці молитви - його псалми.

Давид уклав церемонію для літургійного служіння: створив музичні інструменти, організував хор для прослави Бога¹²⁵. Він перевозить Божий ковчег на Сіон з великою радістю і урочистістю. «Давид танцював перед Господнім лицем зо всієї сили» (2 Сам 6:14). Давид хотів збудувати храм для Бога (2 Сам 7:2)¹²⁶.

Давид спілкується з Богом і через пророка Натана. Через нього Бог Говорить Давиду про Свою вірність, допомогу, захист і порятунок: «І був Я з

¹²⁴ *Библейская Энциклопедия Архимандрита Никифора*. Т1. Москва 1990, 161.

¹²⁵ Нюстрем Э. *Библейский словарь*. Санкт-Петербург 2008, 262.

¹²⁶ Там само, 96.

тобою в усьому, де ти ходив, і вигубив Я всіх ворогів твоїх з перед тебе, і зробив тобі велике ім'я, як ім'я великих на землі» (2 Сам 7:9).

Цар Давид, будуючи дім для себе, хоче побудувати стаціонарний дім для Бога замість Скинії. Він збирає ресурси для будівництва Божого дому: матеріали, коштовності, майстрів. Бог через Натана дає обітницю Давиду, що Божий храм збудує не він, а син Давида Соломон. «І буде певним твій дім та царство твоє аж навіки перед тобою. Престол твій буде міцно стояти аж навіки!» (2 Сам 7:16). Це означало, що від його потомства вийде Спаситель світу – Христос, Який царюватиме навіки. І ми знаємо, що Ісуса Христа часто називали сином Давидовим»¹²⁷.

Давид просить про благословення Бога навіки свого дому і отримує його (2 Сам 7:29). «Давид був великим царем, великим воїном і великим поетом»¹²⁸. «Ні до Давида, ні після нього не було такого благословенного царювання в Ізраїлі, тому і прийдешнє царство Месії називається його ім'ям»¹²⁹.

Таким чином, Пс 17(18) написаний царем Давидом про своє життя, надзвичайно важкі випробування та постійні загрози і небезпеки.

2.3. Зв'язок Пс 17(18) з іншими псалмами і Книгами Біблії

Зв'язок Пс 17(18) з іншими псалмами і книгами Біблії представлений паралельними місцями. В таблиці 2.1 наведені паралельні місця Пс 17(18) з Біблією в перекладі Огієнка І.¹³⁰ і Патріарха Філарета¹³¹.

Таблиця 2.1. Паралельні місця Пс 17(18) в перекладі Біблії І. Огієнка і Патріарха Філарета.

№ ві-рша	Біблія в перекладі Огієнка І.	Біблія в перекладі Патріарха Філарета по Синодальному виданню
1	2 Сам 22:1-51	2 Сам 22:1-2

¹²⁷ Слобідський С. *Закон Божий*. Київ 2004, 151.

¹²⁸ *Біблейская энциклопедия РБО*. //bible. Ucoz. "Цитата из Библии" (BibleQuote) 6.0. (30.10.2023).

¹²⁹ Глубоковский Н.Н. *Библейский словарь*. 2007 //bible.ucoz.com/load/ biblejskie_ ehnciklopedii_ slovari /skachat_ biblejskij_ slovar/ biblejskij_ slovar_ n_ n_ glubokovskogo/11-1-0-100 (1.11.2023).

¹³⁰ *Біблія або Книги Святого Старого і Нового Заповіту* / перекл. Огієнка І. 2004.

¹³¹ *Біблія: Книги Священного Писання Старого та Нового Заповіту* / перекл. Патріарха Філарета. Київ 2004.

2	Пс 46:2	
3		Євр 2:13
4		
5		
6	Пс 6:6	Юв 22:10
7	Іс 26:16	Пс 33:6; Іс 26:16; Йона 2:3,8
8	2 Сам 22:8	2 Сам 22:8; Єр10:10
9	Пс 96(97):3; Євр 12:29	Втор 4:24; Єз 10:2; Євр 12:29
10	Пс 96(97):2	
11		
12		Іс 50:3
13		
14	Пс 28(29):3	1 Сам 2:10; 7:10; Єр 51:16
15		
16	Бут 7:11	
17		Пс 65:12; 68:2
18	Лк 1:71	
19		
20	Пс 30(31):9	Пс 30:9
21	Пс 17(18):25; Юв 22:30	Юв 22:30
22		
23	Втор 17:19	
24		
25	Пс 17(18):21	
26	1 Цар 8:32	
27	Лев 26:23,24,27; Прип 3:34	
28	Лк 1:51,52	1 Сам 2:8; Пс 112:7
29	Пс 96(97):11; 111(112):4	Іс 42:16
30		Пс 59:14
31	Пс 11(12):7; 18(19):9	Пс 11:7; 18:8; Прип 30:5
32	Іс 43:11; 44:6,8	2 Сам 22:32; Іс 43:11; 44:6
33		
34		Ав 3:19
35		Пс 143:1
36	Пс 70(71):21	
37	Пс 25(26):1	Пс 30:9
38	1 Сам 30:17	
39	Пс 2:9	
40	Іс 45:5	
41		Бут 49:8
42	Юв 35:12,13	Юв 27:9
43		2 Цар 13:7; Пс 82:11; Іс 10:6
44		Рим 15:9
45		
46		
47	Втор 32:40	Втор 32:40
48		1 Хр 17:10

49		
50	Рим 15:9	Рим 15:9
51	Пс 2:9	

З аналізу таблиці 2.1 можна зробити висновок, що Пс 17(18) тісно пов'язаний як з іншими псалмами, так і з іншими книгами Біблії.

Пс 17(18):3 цитується Євр. 2:13, Пс 17(18):50 цитується в Рим 15:9 стосовно особи Ісуса Христа, що робить його месіанським псалмом¹³².

Тематична Біблія з коментарями¹³³ надає наступні тематичні зв'язки Пс 17(18) з Книгами Біблії:

Пс 17(18):3 Бог як скеля: Втор 32:4; 2 Сам 22:47; Пс 30:3,4. Скеля Іс 26:4. Пс 17(18):8-10 Природа Бога Вих 6:1; Пс8:4; Пс 76:16. Людський Бог, Неєм 1:5,6. Пс 17(18):30 Перемога з Божою поміччю. Вих 17:10-16... 2 Хр 20:20-23. Духовна війна, Еф 6:12. Пс 17(18):47 Живий Бог Втор 5:26... 2 Цар 19:4; Пс 41:3. Життя, Йо 14:6. Пс 17(18):48 Бог карає гріх Втор 32:35, 2 Цар 9:6,7; Пс 93:1,2. Гнів, 2 Хр 34:25. Пс 17(18):51 Бог заснував царство Давида 2 Сам 7:8-16... 2 Хр 13:5, Пс 88:35-37. Царство Боже, Лк 11:20.

Псалом 17(18) пов'язаний з іншими псалмами, які розташовані поруч. В лементації в Пс 16(17) Давид благає Бога про допомогу – спасіння від ворогів. В пісні подяки Пс 17(18) Давид, отримавши її, щиро дякує за спасіння від ворогів Богу. Міжнародний біблійний коментар вказує, що ці два псалма об'єднують і використання однакових слів:

«Ворог» (Пс16(17):9//Пс17(18): 1,4, 18, 38, 41, 49), «врятувати» (Пс16(17):13//Пс17(18): 3, 44, 49), «прибігати» (Пс16(17):17//Пс17(18): 3, 31), «вставати» (Пс16(17):7, 13//Пс17(18): 39, 40, 49), «протистояти» (Пс16(17):13//Пс17(18): 6, 19), «Бог чує» (Пс16(17):1//Пс17(18): 7), «схилити» (Пс16(17):13//Пс17(18): 18, 40), «права» (Пс16(17):1, 15//Пс17(18): 21, 26), «вивідати/ навідатися /випробувати» (Пс16(17):3//Пс17(18): 31). Прохання, виражені у Пс16(17) («почути», вірші 1,6; «врятувати», вірш 13; «повалити», вірш 13), було виконано у Пс17(18) (вірш 7; вірші 3, 44, 49; вірш 40) Таку саму відповідність між проханням і відповідністю знаходимо щодо слова «предивна милість» Пс16(17): 7 і Пс17(18): 51¹³⁴.

Міжнародний біблійний коментар вказує на те, що

¹³² Сперджен Ч. *Сокровища Давида: коментарии на Псалтырь, том 1*. Минск 2005, 188.

¹³³ *Біблія тематическая з коментариями*. 2004, 542.

¹³⁴ *Міжнародний біблійний коментар. Т. 3: Повчальні та пророчі книги*. Львів 2018, 59.

зв'язки між Пс 17(18) і Пс 18(19) підкреслює використання слова «досконалий» або «бездоганний» (Пс17(18): 24, 26, 31, 33// Пс18(19): 8,14). Уся послідовність Пс 16(17)-20(21) показує, як слуга ґНґН, помазаний цар, просить (Пс 6(7)) і дякує (Пс 17(18)), визнаючи Бога як Творця і дозволяючи собі формуватися під впливом Тори ґНґН (Пс 18(19)). Народ молиться (Пс19 (20)) і дякує (Пс 20(21)) за такого царя, який повністю віддав себе в руки Богові»¹³⁵.

Міллер П. провів особистий аналіз канонічного тексту псалмів, детально вивчивши Пс 14(15)-23(24)¹³⁶. На його думку, ця частина Книги Псалмів являє собою хіазм:

а	Пс 14(15)	Вступний літургічний текст	а'	Пс 23(24)	Вступний літургічний текст
б	Пс 15(16)	Пісня надії	б'	Пс 22(23)	Пісня надії
в	Пс 16(17)	Благання про допомогу	в'	Пс 21(22)	Благання про допомогу
г	Пс 17(18)	Царський псалом	г'	Пс 19(20)-20(21)	Благання про допомогу
д	Пс 18 (19) – Псалом, присвячений Торі				

Ці псалми тісно взаємопов'язані, а їхнім смисловим центром є Пс 18(19), який оспівує Тору¹³⁷.

2.4. Структура Пс 17(18)

Завершуючи аналіз попередньої таблиці, зазначимо, що тут присутній вид паралелізму « хіазматичний – або перевернутий (логічні союзи розвиваються по зразку А-Б-Б'-А')¹³⁸.

Виконаємо аналіз структури змісту тексту Пс 17(18) по методиці Боба Атлі. Для цього визначимо: 1) основну тему; 2) підтеми, тобто думки, які містяться в уривках тексту. Для цього розіб'єм весь текст на смислові одиниці (частини, абзаци), які містять лише одну думку – підтему. 3) Проаналізуємо ці підтеми¹³⁹.

Атлі Б. наводить формулювання основної теми псалма, аналізує поділ на абзаци Пс 17(18) п'яти сучасних перекладів Біблії і представляє у вигляді

¹³⁵ Міжнародний біблійний коментар. Т. 3: Повчальні та пророчі книги. Львів 2018, 59.

¹³⁶ Брюггеман Уолтер. *Введение в Ветхий Завет. Канон и Христианское воображение.* (Современная библеистика XIV). Москва 2009. Цит. за: Miller P.D. *Israelite Religion and Biblical Theology: Collected Essays.* В: *Journal for the Study of the Old Testament Supplement Series*, 267. Sheffield: Sheffield Academic Press, 2000, 279-297.

¹³⁷ Брюггеман Уолтер. *Введение в Ветхий Завет. Канон и Христианское воображение.* (Современная библеистика XIV). Москва 2009, 375.

¹³⁸ Учебная Библия з коментариями Джона Мак-Артура. 2004, 739.

¹³⁹ Атлі Б. *Псалтир: Духовные гимны Израиля.* (Комментарии для исследователя. Ветхий Завет. Т. 9Б) Техас 2013. //www.freebiblecommentary.org/pdf/ (17.12.2022).

таблиці. В першому рядку таблиці Атлі Б. наводить основну тему псалма, сформульовану в цих перекладах ¹⁴⁰.

Сперджен Ч. назвав цей псалом «Спогади і вдячність»¹⁴¹, а Генрі М. – «Тріумфи Давида в Бозі; Благочестива впевненість»¹⁴².

Таблиця 2.2. Порівняння ділення на абзаци Пс 17(18) в різних перекладах Біблій¹⁴³.

NASB	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Господь прославляється за дароване визволення	Бог – Спаситель	Цар прославляє Бога за перемогу в битві (Царська подяка, див. 2Сам 22 :1-3)	Пісня перемоги, виконана Давидом	Царська подяка
Заголовок				
18:1-3	18:1-3	18:1-3	18:1	18:1
			18:2-3	18:2
				18:3
18:4-6	18:4-6	18:4-5	18:4-6	18:4-5
		18:6		18:6
18:7-15	18:7-12	18:7-15	18:7-15	18:7-8
				18:9-10
				18:11-12
	18:13-15			18:13-14
				18:16-15
18:16-19	18:16-19	18:16-19	18:16-19	18:16-17
				18:18-19
18:20-24	18:20-24	18:20-24	18:20-24	18:20-21
				18:22-23
				18:24-25
18:25-29	18:25-27	18:25-30	18:25-27	
				18:26-27
	18:28-30		18:28-29	18:28-29
18:30-36			18:30-34	18:30
	18:31-34	18:31-42		18:31-32
				18:33-34
	18:35-36		18:35-42	18:35-36
18:37-42	18:37-42			18:37-38
				18:39-40
				18:41-42
18:43-45	18:43-45	18:43-45	18:43-45	18:43
				18:44-45

¹⁴⁰ Атлі Б. *Псалтирь: Духовные гимны Израиля.* (Комментарии для исследователя. Ветхий Завет. Т. 9Б) Техас 2013. //www.freebiblecommentary.org/pdf/ (17.12.2022).

¹⁴¹ Сперджен Ч. *Сокровища Давида: комментарии на Псалтырь.* Т. 1. Минск 2005, 187.

¹⁴² *Matthew Henry's Concise Commentary on the Bible. Psalms.* // BibleQuote - Цитата из Библии 6 //esxatos.com > biblequ... (18.10.2023).

¹⁴³ Атлі Б. *Псалтирь: Духовные гимны Израиля.* (Комментарии для исследователя. Ветхий Завет. Т. 9Б) Техас 2013. //www.freebiblecommentary.org/pdf/ (17.12.2022).

18:46-50	18:46-49	18:46-48	18:46-50	18:46-47
				18:48
		18:49-50		18:49
	18:50			18:50

Звернемо увагу, що заголовок псалма тут не позначений як вірш, тому нумерація віршів є на один меншою, від прийнятої у нас. В першому рядку таблиці Атлі Б. наводить основну тему псалма, сформульовану в цих перекладах.

«Подяка за перемогу» або «вдячність переможця» – так сформулюємо основну тему Пс17(18) в цій магістерській роботі.

Генрі М. так описує Пс 17(18):

I. Давид торжествує в Бозі (Пс 17:2-4). II. Він звеличує визволення, які Бог зробив для нього (Пс 17:5-20). III. Давид втішається своєю непорочністю, в якій Бог переконався (Пс 17:21-29). IV. Давид віддає Богові славу всіх своїх досягнень (Пс 17:30-43). V. Давид підбадьорює себе надією, що Бог далі буде спасати його і його народ (Пс 17:44-51)¹⁴⁴.

Боб Атлі виділив підтеми і розбив на абзаци Пс 17(18) наступним чином:

1) Пс 17:2-4; 2) Пс 17:5-7; 3) Пс 17:8-16; 4) Пс 17:17-20; 5) Пс 17:21-25; 6) Пс 17:26-30; 7) Пс 17:31-37; 8) Пс 17:38-43; 9) Пс 17:44-46; 10) Пс 17:47-51¹⁴⁵.

В самому тексті Пс 17(18) є паралельні місця. Підзаголовок (17:1) і завершення (17:51) псалма вказують на Давида як слугу Господнього, царя і Божого помазанника. Псалом починається і закінчується визнанням Давида у любові до Бога «Люблю Тебе, Господи,» (Пс 17(18):2); «Тому прославлятиму Тебе, Господи, між народами, – оспівуватиму Твоє Ім'я» (Пс 17(18):50)¹⁴⁶.

«Божий титул “Скеля” присутній в Пс 17(18):3, 32, 47, “щит” – в Пс 17(18):3, 31. Слово “визволитель”, “спаситель” об’єднує весь текст (Пс 17(18):1,3,18,20, 42, 49)»¹⁴⁷.

¹⁴⁴Matthew Henry's Concise Commentary on the Bible. Psalms. // BibleQuote - Цитата из Библии 6 // esxatos.com > biblequ... (18.10.2023).

¹⁴⁵Атлі Б. Псалтирь: Духовные гимны Израиля. (Комментарии для исследователя. Ветхий Завет. Т. 9Б) Техас 2013. //www.freebiblecommentary.org/pdf/ (17.12.2022).

¹⁴⁶Аддингтон Гордон. Читаем Библию. Москва 2005, 47.

¹⁴⁷Уирсби Уоррен. Комментарий на Ветхий Завет. Т2: Езда – Малахия: Псалтирь (Библия для всех). Санкт-Петербург 2010-2011 // esxatos.com / uirsbi-komment (6.03.23).

В Новому біблійному коментарі структура Пс 17(18) представлена таким чином: Пс 17(18):2,3 – «Резюме: Господь – мій Спаситель» (А¹); Пс 17(18):4-20 – «Недослідимі путі Господні» (Б¹); Пс 17(18):21-46 «Бог відкриває Свої шляхи» (Б²); Пс 17(18):47-51 «Резюме: Бог – мій Спаситель»(А²)¹⁴⁸.

Псалом Пс 17(18) у Міжнародному біблійному коментарі¹⁴⁹ представлений розділеним на 3 частини:

1) Пс 17(18):4-20 – перша оповідь про спасіння. Містить опис теофанії Пс 17(18):8-15; Вороги – шеол і смерть (Пс 17(18):4-6, 17). Це особиста пісня подяки не лише царя. Бог спасає псалміста – виводить його на простір (Пс 17(18):7, 20).

2) Пс 17(18):31-49 – друга оповідь про спасіння прямо не говорить про нещастя. Бог (Пс 17(18):31,36) віддав в руки автора псалма всіх ворогів (Пс 17(18):38,40,41,49). В Пс17(18):31-32 слово від царя переходить до народу, який славить Господа Бога. Так Пс 17(18) переходить у колективну подяку;

3) Пс 17(18):21-30 – середня частина, яка пов'язана з першою оповіддю (Пс17(18): 28-29// 4,12,13) і другою (Пс17(18): 28-29// 31, 33; 28// 49)). «Вона розвиває заключне твердження першої оповіді про визволення: Бог визволив, тому, що Йому приємний той, хто молиться (в.20б). Бог любить людей праведних і чистих. Правда і чистота означають відданість дорогам і заповідям ґНґН»¹⁵⁰.

Слова «визволити», «вороги», «ненавистики» (Пс 17(18):18//38,41,49) та твердження, що Бог вивів псалміста «на простір» поєднують першу і другу оповіді про порятунок (Пс 17(18):20//37)¹⁵¹.

Аналіз Пс 17(18) методом історії традицій визначає, що спочатку, ймовірно, була складена друга оповідь про порятунок від ворогів Пс 17(18):31-49 – подяка царя Богу за перемогу у війні. Вона може бути написаною до

¹⁴⁸ *Новый библейский комментарий. Ч.2. Ветхий Завет: Псалтирь - Книга пророка Малахии.* Санкт Петербург 2000, 34-35.

¹⁴⁹ *Міжнародний біблійний коментар. Т. 3: Повчальні та пророчі книги.* Львів 2018, 59 – 61.

¹⁵⁰ Там само, 59.

¹⁵¹ Там само, 59.

вигнання. Пізніше вона була поєднана з першою оповіддю про спасіння Пс 17(18):4-20 – піснею подяки, у якій більше говориться про нещастя. У Пс 17(18):7 згадується Храм. Це вказує, що ця частина була складена до полону. Середня частина Пс 17(18):21-30 є повчальною: Бог спасає праведних, рятує покірних. (Пс 17(18):28). Те, що народ вірить в єдиного Бога (Пс 17(18):32), а також богослов'я бідних у Пс 17(18):21-30 дозволяє вцілому віднести Пс 17(18) до часу повернення з полону¹⁵².

В цій магістерській роботі обрано наступний поділ Пс 17(18) на смислові одиниці – абзаци. Вони вказані нижче, разом з назвами підтем (їх основних сенсів).

Пс 17(18): 1. Давид – слуга Господній; Пс 17(18): 2-4. Бог Визволитель – любов Давида; Пс 17(18): 5-6. У воріт шеолу; Пс 17(18):7. Бог чує благання про допомогу; Пс 17(18):7-16. Велич Божа; Пс 17(18):17-20. Бог рятує Давида; Пс17(18):21-25. Бог шанує праведність; Пс17(18):26-28. Бог бачить сутність людини і поводиться відповідно; Пс17(18):29-30. Божа підтримка; Пс17(18):31-37. Боже благословення; Пс17(18):38-43. Переможна потуга Давида; Пс17(18): 44-46. Бог благословляє царювання Давида; Пс17(18):47. Прослава Бога; Пс17(18):48-49. Божа підтримка Давида; Пс17(18):50. Давид хвалить Господа; Пс17(18):51. Божа милість Давиду на віки.

2.5. Осмислення тексту Пс 17(18) в першому читанні

Пс 17(18), як і багато псалмів, має три основні «дійові особи»: автора – Бога, який спасає, визволяє, благословляє Давида; царя Давида, який потерпає від ворогів; ворогів, які хочуть вбити й погубити автора. Можна ще додати образ підданих царя Давида, які служать йому¹⁵³.

З аналізу основного змісту абзаців Пс 17(18) можна зробити висновок, що псалом не має чіткої композиції. Цілісність тексту забезпечує головна тема

¹⁵² Міжнародний біблійний коментар. Т. 3: Повчальні та пророчі книги. Львів 2018, 60.

¹⁵³ Вэндленд Ернст Р. Гармония и алгебра Псалтири: литературный и лингвистический анализ библейских псалмов. Москва 2010, 107.

– Господь Бог, Який спасає Давида. Весь цей псалом про вдячність за звільнення від ворожих загроз, за дарування життя і перемоги, за життя в повноті Божих благословень. Давид розказує про це народу, а в Пс 17(18):2,26-30,36-37,40-41,44,49 звертається до Бога¹⁵⁴.

Віршах 31-32; 36,40,44 говориться про Божу дію, а в віршах 33-35, 37-39, 41-43 показується як Давид реалізовує допомогу Бога¹⁵⁵.

Нагадування про смертельні загрози і Боже визволення з них визивають в серці Давида любов, радість і вдячність. І він ці зворушливі почуття чудово висловлює в псалмі, який ми досліджуємо. Це допомагає читачам проходити важкі моменти життя, погрози і утиски ворогів.

Осмилення в цілому тексті Пс 17(18) дозволяє сформулювати його загальний зміст і композицію наступним чином. Псалом починається з вияву любові Давида до Бога. Любов Давида повстає з вдячності Богу за те, що Він став надійним укриттям для Давида в час важких випробувань. Давид, згадуючи про ці моменти, говорить, що він помирав, знаходився на межі життя, біля брам шеолу. Він волав до Господа про допомогу. Бог почув і допоміг. При спогаді про це серце Давида переповнюється любов'ю до Бога, прославленні Його безмежної величі¹⁵⁶.

Давид знову повертається до спогаду про чудове визволення від чисельних небезпек. Цар чітко розуміє чому Бог допоміг йому: бо він - праведний. Він дійсно любить Бога і слухається Його. Тому Бог підтримує його і рясно благословляє. Бог на стороні Давида. Він дає Давиду силу долати ворога, а ворогам – страх перед Давидом. Бог благословляє Давида не тільки як воїна, але і як царя Ізраїлю. Давид згадує моменти загроз для його царювання і чудовий порятунок. Він знову і знову прославляє Бога за даровану йому і його нащадкам велику перемогу і милосердя. «На завершення Давид проголошує

¹⁵⁴ Уирсби Уоррен. *Комментарий на Ветхий Завет. Т2: Езда – Малахия: Псалтирь* (Библия для всех). Санкт-Петербург 2010-2011 // esxatos.com/uirsbi-komment (6.03.23).

¹⁵⁵ *Новый библейский комментарий. Ч.2. Ветхий Завет: Псалтирь - Книга пророка Малахии*. Сант Петербург 2000, 35.

¹⁵⁶ Уирсби Уоррен. *Комментарий на Ветхий Завет. Т2: Езда – Малахия: Псалтирь* (Библия для всех). Санкт-Петербург 2010-2011 // esxatos.com/uirsbi-komment (6.03.23).

пророцтва про великі перемоги Месії, насінні Давида і Помазаника Господнього»¹⁵⁷.

Це дуже особисто і водночас публічно, бо Давид – цар Ізраїлю і тісно пов'язаний з народом Божим. Цей псалом «став своєрідним гімном єврейського народу»¹⁵⁸.

Висновки

Ми виконали екзегетично-богословський аналіз Пс 17(18) у першому прочитанні. Ми розглянули загальну характеристику Пс 17(18). Пс 17(18) є: псалмом Давида, псалмом царським, псалмом подячним. Це – особиста подяка Давида і одночасно подяка всього Божого народу. Пс 17(18) – пісня. Псалом 17(18) є третім по об'єму в Книзі Псалтиря.

Виконано огляд історичного контексту Пс 17(18). Стисло розглянуто вороги царя Давида, які були у нього все життя і яких він переміг з Божою допомогою. А також прояви любові і вірності царя Давида Богу.

Пс 17(18) має тісний зв'язок з іншими псалмами і Книгами Біблії. Наведені паралельні місця Пс 17(18) в Біблії. Встановлено, що Пс 17(18):50 цитується в Рим 15:9 стосовно особи Ісуса Христа. Тому Пс 17(18) є месіанським псалмом. Виявлені паралельні місця в тексті Пс 17(18).

Ми розглянули сенсову (сміслову) структуру Пс 17(18). Визначили основну тему Пс 17(18): «Подяка за перемогу» або «вдячність переможця». Розділили Пс 17(18) на підтеми, виділили уривки, які мають одну тему. Розглянули, як це було зроблено іншими авторами.

Провели осмислення тексту Пс 17(18) в першому прочитанні.

¹⁵⁷ Сперджен Ч. *Сокровища Давида: коментарии на Псалтырь*. Т. 1. Минск 2005, 188.

¹⁵⁸ *Тегілім-Псалми. Коментар рабина Шимшиона Рафаєля Гірша*. Т.1. Київ 2020, 105.

РОЗДІЛ 3. ЕКЗЕГЕЗА, ОСНОВНІ ТЕМИ ПСАЛМА 17(18)

В третьому розділі нашої магістерської роботи йтиметься про екзегетично - богословський аналіз Пс 17(18) в другому прочитанні. Висвітлюватиметься, на основі аналізу доступних біблійних коментарів, екзегеза попередньо виділених нами уривків Пс 17(18). Аналізуватиметься текст для формулювання основних думок псалма.

3.1. Пс 17(18): 1. Давид – слуга Господній

«Провідникові хору. Слуги Господнього Давида, що мовив Господеві слова цієї пісні, коли Господь урятував його з руки всіх ворогів його та з руки Саула» (Пс 18(17):1).

У підзаголовку псалма написано, що Давид є автором цього псалма. Це дуже особистий автобіографічний псалом. Вендленд Е. вважає, що «Пс 17 був безумовно написаний Давидом, або кимось з наближених до нього на згадку про важливі події. Назву псалму міг дати сам автор, а міг пізніше додати упорядник збірника»¹⁵⁹.

В заголовку зазначено, що Господь визволив Давида від усіх ворогів. У Давида було багато ворогів на протязі всього життя. Те, що підкреслено звільнення від усіх ворогів, говорить, що Давид написав цей псалом в кінці свого життя, коли ясно бачив весь свій життєвий шлях. По-перше зазначені «всі вороги». Це вороги Ізраїлю, країни, якою від імені Бога керував цар Давид. Він очолював народ в боротьбі з зовнішніми ворогами. По-друге, окремо зазначений Саул – особистий ворог Давида. Саул - перший цар Ізраїля, проявив непослух і тому Бог замість нього помазав на царювання Давида. Це зробило

---

¹⁵⁹ Вендленд Эрнст Р. *Гармония и алгебра Псалтири: литературный и лингвистический анализ библейских псалмов*. Москва 2010, 22.

Давида особистим ворогом Саула, який використовував всю потугу країни для розправи з ним. Зазначимо, що ворогами можуть бути духовні вороги – сили темряви¹⁶⁰.

«אָדֹמָי אֲדָמָי» - «слуга Господній»¹⁶¹. Так Давид названий в перекладі Хоменка, або «рабом» в перекладі І. Огієнка і о. Р.Турконяка. В Біблії, коли людина називає себе «рабом Господнім», вона «сповідує відданість і готовність до послуху» і до служіння Богу¹⁶².

Ймовірно, автор псалма зробив цей вступ наприкінці свого життя, коли міг його усвідомити, проаналізувати. Давид зробив багато, трудячись для Бога. Найвеличніше, що він зробив – це створив і започаткував виконання псалмів, які складають духовний скарб наближення людства до Бога протягом тисячоліть¹⁶³.

3.2. Пс 17(18): 2-4. Бог Визволитель – любов Давида.

«Він мовив: Люблю тебе, Господи, моя сило! Господи, моя скеле, моя твердине мій визвольнику, мій Боже, моя скеле, що до неї прибігаю; Ти мій щит, ріг спасіння мого, мій захисте! До Господа, похвали гідного, візвуй і від ворогів моїх спасуся» (Пс 18:2-4).

Вірша Пс17(18):2 немає в версії 2 Сам 22. Це говорить про те, що він був доданий пізніше при включенні в збірку Книги Псалмів, причому був поставлений на початку псалма, бо «любов – вінець всім добродійствам»¹⁶⁴. Відразу на початку цього псалма проголошується любов Давида до Господа. Цим Давид виконує заповідь любові до Бога (Втор 6:5). Давид любить Бога і відразу заявляє про це.

¹⁶⁰ Святитель Афанасий Великий. *Толкование на псалмы*. Москва 2011, 57.

¹⁶¹ Тегелім - Псалми. Т1. Коментар рабина Шимшона Рафаеля Гірша. Київ 2020, 106

¹⁶² Ринекер Ф., Майер Г. *Библейская энциклопедия Брокгауза*, 1999, 814.

¹⁶³ Тегелім - Псалми. Т1. Коментар рабина Шимшона Рафаеля Гірша. Київ 2020, 106

¹⁶⁴ Сперджен Ч. *Сокровища Давида: комментарии на Псалтырь*. Т. 1. Минск 2005, 189.

Святитель Атанасій Великий, коментуючи цей уривок, пише: «Усвідомлюючи Боже благодіяння, приносить Богу найвеличніший дар - любов, яку Спаситель і в заповідях поставив на перше місце»¹⁶⁵.

Давид не тільки як поет любив Бога, а й служив Йому своїми вчинками. Давид щиро шанує Бога. Генрі М. додає, що він заслужив називатися Божим слугою, бо «своїм скіпетром, своїм мечем і своїм пером він особливим чином просував інтереси Божого царства в Ізраїлі»¹⁶⁶.

В часи Давида при небезпеці оборонні твердині, укріплені місця були єдиним захистом для збереження життя, де ховався народ. Давид, як воїн використовує військові образи. Вже на початку псалма Бог представлений як Захисник, Твердиня – для Свого народу від ворогів¹⁶⁷.

Сперджен Ч. пише, про те, що любов Давида до Бога дозволяє бачити і пізнати у своєму житті чудові якості Бога, як Твердині, що захищає.¹⁶⁸ Він про це свідчить чудовими метафорами, які для нього, як воїна, були символами надійного захисту. Господь для автора псалма: 1) сила, яка долає ворога; 2) скеля – неприступний захист від ворогів, що дає прочну опору; 3) твердиня – ховає від небезпек; 4) Визволитель – заступається і спасає від ворогів; 5) Бог - найвище нескінченне благо; 6) щит – захищає від ударів ворога; 7) ріг спасіння; 8) захисте – надійне укриття, яке не може захопити ворог.¹⁶⁹

Роги – це ознака Божої сили і могутності. Роги були по наказу Бога встановлені в кутах жертовника (Вих 27:2)¹⁷⁰. Злочинці, взявшись за роги жертовника, були захищені від покарання¹⁷¹.

В Словнику біблійного богослов'я під редакцією Дюфура К. Л. з приводу цього вірша зазначено: «Усі ці метафори дивовижно прості, вони запозичені з щоденної реальності, з повсякденного життя. Бог Ізраїля нескінченно

¹⁶⁵ Святитель Афанасій Великий. *Толкование на псалмы*. Москва 2011, 57.

¹⁶⁶ *Matthew Henry's Concise Commentary on the Bible. Psalms.* // BibleQuote - Цитата из Библии 6 //esxatos.com > biblequ... (18.10.2023).

¹⁶⁷ *Словарь библейских образов* / ред. Райкен Л. та інші. Санкт-Петербург 2005, 946

¹⁶⁸ Сперджен Ч. *Сокровища Давида: комментарии на Псалтырь*. Т. 1. Минск 2005, 188-189.

¹⁶⁹ Там само, 188-189.

¹⁷⁰ Геце Б. *Библейский словарь*. 2011, 1013

¹⁷¹ *Новый библейский словарь*. Ч.2. Санкт-Петербург 2001, 715.

великий, але Його можна завжди досягнути»¹⁷². Присвійний займенник «мій» тут зустрічається сім разів. Це говорить про особисті стосунки Давида з Богом. Давид сприймає Бога як свого особистого Спасителя. Тому для Давида Господь «похвали гідний». Це визиває у Давида захоплення, вдячність і впевненість, що Бог завжди спасе від ворогів. Це стан переможця, який може «впевнено очікувати нові випробування, пам'ятаючи про минулі явлення Божої любові!»¹⁷³

Киднер Ф., коментуючи ці вірші, пише: «В цій серії метафор Давид наче представляє нам втечі і перемоги, які він знову переживає... і намагається проникнути в саму суть того, що сталося»¹⁷⁴.

3.3. Пс 17(18): 5-6. У воріт шеолу

«Хвилі смерти мене оточили і погибельні потоки мене налякали. Оплели мене пута Шеолу, смертельні сіті мене охопили». (Пс 18:5-6).

Росс А. пише про те, що давньоєврейське поняття «се'ол» (шеол) позначає царства померлих душ, а також гріб й (у переносному розумінні) величезні небезпеки¹⁷⁵. Словник біблійного богослов'я додає, що вислів «Пута шеолу» є метафорою спокус, трагедій, дії сил аду¹⁷⁶.

Маємо паралелізм, який підкреслює жах. Образ смертельної небезпеки утворюють метафори «хвилі смерті», «погибельні потоки», «пута шеолу», «смертельні сіті», які «оточили», «налякали», «оплели», «охопили». Давид цей стан описує як жах від неможливості звільнитися з пастки смерті. Він наче потопаючий, який зв'язаним кинутий у воду¹⁷⁷. Вендленд Е. зазначає, що

¹⁷² *Словарь библейского богословия*/ Ред Ксавье Леон-Дюфура Брюссель 2003. //krotov.info/spravki/4_faith_bible/terms_historic/prim.htm (13.02.2023).

¹⁷³ Сперджен Ч. *Сокровища Давида: комментарии на Псалтырь*. Т. 1. Минск 2005, 190.

¹⁷⁴ *Новый библейский комментарий*. Ч.2. *Ветхий Завет: Псалтырь - Книга пророка Малахии*. Санкт Петербург 2000, 34. Цит. за: Kidner D. *Psalms 1-72: An Introduction and Commentary*. Downers Grove 1973.

¹⁷⁵ Росс Аллен П. *Книга Псалмів* //www.cpbi.info/library/21/80/ (7.12.2022).

¹⁷⁶ *Словарь библейского богословия*/ Ред Ксавье Леон-Дюфура Брюссель 2003. //krotov.info/spravki/4_faith_bible/terms_historic/prim.htm (13.02.2023).

¹⁷⁷ Уирсби Уоррен. *Коментарій на Ветхий Завет. Т2: Езда – Малахия: Псалтырь* (Библия для всех). Санкт-Петербург 2010-2011 // esxatos.com / uirsbi-komment (6.03.23).

«Псалмоспівець на грані життя і смерті, під владою стихії, спасти від якої може лише Бог»¹⁷⁸.

Зауважимо, що слово «мене» повторюється чотири рази. Це підкреслює автобіографічність подій. Цар Давид все добре пам'ятає.

3.4. Пс17(18):7. Бог чує благання про допомогу

«У моїй скруті до Господа візвав я, заволав до Бога мого. І Він почув мій голос із свого храму, і моє благання дійшло до вух Його» (Пс17(18):7).

Уїрсбі У. в коментуючи цей вірш, зауважує, що «Скрута» – це безвихідь, глухий кут, скрутні обставини¹⁷⁹. Уїрсбі У. акцентує увагу на те, що Давид знає що треба робити. Давид звернувся до Господа. І Бог почув Давида. Бог почав діяти - спас Давида, змінив обставини¹⁸⁰.

Гірш Ш. Р. пояснює, що «יְהוָה» оригіналу перекладається як «мій Бог». Для Давида Бог є його Богом. Давид підкреслює цим, що має особисті стосунки з Богом. Бог підтримує не тільки Свій народ в цілому, а кожну людину, в тому числі і Давида. Тому Давид має сміливість звертатися про допомогу до свого Бога, вірячи, що її отримає¹⁸¹.

В Новому біблійному коментарі при аналізі цього вірша акцентується увага на дієвості молитви до Господа в моменти загрози життю. Близькі стосунки з Богом дозволяють мати доступ до Бога. Бог чує благання Давида і допомагає.¹⁸² Господь завжди приходив на допомогу Давиду. Давид вірив в те, що Бог визволить його з самих небезпечних загроз.¹⁸³

¹⁷⁸ Вэндленд Эрнст Р. *Гармония и алгебра Псалтири: литературный и лингвистический анализ библейских псалмов*. Москва 2010, 114.

¹⁷⁹ Уїрсбі Уоррен *Комментарий на Ветхий Завет*. // [esxatos.com / uirsbi-komment](http://esxatos.com/uirsbi-komment) (6.03.23).

¹⁸⁰ Там само.

¹⁸¹ *Тегелім - Псалми. Т1. Коментар рабина Шимшиона Рафаеля Гірша*. Київ 2020, 108.

¹⁸² *Новый библейский комментарий. Ч.2. Ветхий Завет: Псалтирь - Книга пророка Малахии*. Санкт Петербург 2000, 35.

¹⁸³ Там само, 34.

3.5. Пс17(18):8-16. Велич Божа

Здригнулася земля й захиталась, і гір основи затремтіли й захитались, бо запалав Він гнівом. І бухнув дим із ніздрів у нього і пожираний вогонь із уст у нього і вугілля, що запалив він. Він небо нахилив, спустився, і чорна хмара в Нього під ногами. Верхи летів Він на херувимі, линув, нісся на крилах вітру. Він темряву зробив Собі покровом. шатро Його - то темні води, густі хмари. Від саява, що перед ним, палюче вугілля загорілось. І загримів Господь на небі, Всевишній подав свій голос. Він пустив стріли свої і їх розсипав, блискавок силу, і розігнав їх. І показалося дно моря. Відкрилися основи всесвіту на Твоє, Господи, грізне слово, на дужий подув твого гніву. (Пс17(18):8-16).

Сперджен Ч., коментуючи цей уривок зауважує, що Бог поспішає на допомогу. Він летить на херувимі, проявляє Себе і Свою велич. Божий гнів на ворогів Давида тут представлений образом бурі, виверження вулкана, землетрусу, грози, блискавок, темряви. Сперджен Ч. вважає, що це найкращі строки всієї поезії.¹⁸⁴

Геце Б. пояснює, що Херувими, носії Божої слави, супроводжують Бога. Відомо, що вони по наказу Божому були зроблені на кришці Ковчегу Завіту, своїми крилами покривали його з обох сторін.¹⁸⁵ В Новій Женецькій учбовій Біблії читаємо, що Херувими - охоронці Божественної святині Ковчегу Завіту (Вих 26:1,31)¹⁸⁶.

Словник біблійних образів (ред. Райкен Л.) надає такий коментар цьому уривку:

Бог зображується як військовий начальник на полі бою. Псалмоспівець починає з опису фізичної появи Воїна. «Він небо нахилив, спустився» (Пс17:10); цей Воїн сидить не на конях, а на ангелах і наближається не по землі, а на крилах вітру (Пс17:11). Він розташовується станом, «темряву зробив Собі покровом» (Пс17:12). Він посилає вперед передові загони: «Від саява, що перед Ним, палюче вугілля загорілось» (Пс17:13). Він попереджає наступ погрозами і попередженнями (Пс17:14), а атакує стрілами і блискавками (Пс17:15). Використовуючи природу, як Свою зброю, Воїн перевищує усіх інших царів здатністю захищати Свій народ від нападу. Такі подробиці розгорнутого Богом захисту укріплюють в нас уяву про Божу силу подавляти все, що загрожує нам¹⁸⁷.

¹⁸⁴ Сперджен Ч. *Сокровища Давида: коментарии на Псалтырь*. Т. 1. Минск 2005, 191.

¹⁸⁵ Геце Б. *Библейский словарь*. 2011, 1346.

¹⁸⁶ *Новая Женецькая учебная Библия*. 2012, 748.

¹⁸⁷ *Словарь библийных образов* / ред. Райкен Л. Санкт-Петербург 2005, 945.

Зігабен Ю. вважав, що Пс 17(18):8-17 є пророцтвом про Месію¹⁸⁸.

3.6. Пс17(18):17-20. Бог рятує Давида

Він простер руку з високости, взяв мене, витяг мене з вод глибоких. І визволив мене від мого ворога сильного, від ненависників моїх, дужчих від мене. Вони на мене насадили під час мого нещастя, але Господь був підпорою моєю. Він мене на простір вивів і визволив мене, бо мене любить. (Пс17(18): 17-20).

Вороги Давида були потужні. Саул кинув проти Давида всю військову потугу Ізраїля, бо вирішив його погубити. Давид мав лише купку приборників. Але все вирішує Бог. Він був з Давидом і врятував його від всіх загроз. В Новій Женевській учбовій Біблії про цей уривок коментується таким чином: «Водна стихія, яка символізує хаос і зло (алегорія проблем і нещастя), підвладна волі Господа»¹⁸⁹.

Уїрсбі У., пояснюючи цей текст, наголошує, що Бог витяг Давида з води і врятував. Саул, який бажав смерті Давида, сам загинув. Давид, який хоче бути Божим слугою, стає царем¹⁹⁰.

Гірш Ш. Р., коментуючи ці вірші зазначає, що Пс 17(18):20 - «на простір вивів» - усунув усі перешкоди з дороги; $\gamma\lambda\eta$ - «звільнити», але можна перекласти як «посилати», «надати енергії»¹⁹¹. «Дві частини цього вірша «вивів» і $\gamma\lambda\eta$ «звільнив» завершують першу головну думку псалма: Бог довів Давидові, що Він його захисник і спаситель»¹⁹².

Від себе зауважу, що слово «визволив» застосовано двічі в цьому уривку: в вірші 18 і 20. Це вказує на його важливість в цьому тексті, як основної ідеї. Гірш Ш.Р. зауважує: « $\gamma\lambda\eta$ - "бажати", від шукати... Це перехід до другої частини, у якій Давид прославляє Бога, що "навчав" його, щоб він зміг виконати покладене на нього завдання»¹⁹³.

¹⁸⁸ Зігабен Ефимий. Толковая Псалтирь // [BibleQuote 6 // esxatos.com > biblequ...](http://BibleQuote.com/esxatos.com/biblequ...) (5.09.2023).

¹⁸⁹ Новая Женевская учебная Библия. 2012, 749.

¹⁹⁰ Уїрсбі Уоррен. Коментарий на Ветхий Завет. // [esxatos.com / uirsbi-komment](http://esxatos.com/uirsbi-komment) (6.03.23).

¹⁹¹ Тегелім - Псалми. Т1. Коментар рабина Шимшиона Рафаеля Гірша. Київ 2020, 111.

¹⁹² Там само, 111.

¹⁹³ Там само, 111.

3.7. Пс17(18): 21-25. Бог шанує праведність

Господь віддав мені по моїй правді, за чистотою рук моїх дав мені нагороду; бо я тримавсь доріг Господніх і не відступав гріхом від Бога; бо присуди Його усі були передо мною, і наказів Його я не цурався. Я був з Ним бездоганний і від гріха берігся. Господь віддав мені по моїй справедливості, за чистотою рук моїх, яку Він бачить власними очима. (Пс17(18): 21-25).

Новий біблійний коментар дає таке пояснення цього уривку. Вираз «віддав мені по моїй правді» - означає всебічну винагороду, повне забезпечення потреб. Це можна отримати тільки бажаючи догодити Богу своїми праведними вчинками¹⁹⁴.

Звернімо увагу, що вірш 21 і 25 починаються однаково. Цим підкреслено важливість того, що Бог нагороджує праведників, які виконують Декалог. Давид міг двічі вбити Саула, проте від не скоїв цей гріх. І це завдяки Господу. Бог благословляє святістю, а потім і нагородою за неї¹⁹⁵. Давид говорить, констатує, нагадує Богу про свою праведність і вірність Йому¹⁹⁶. Гірш Ш.Р. так коментує текст Пс 17(18):21: «Бог завжди дозволяв, щоби у наслідок моїх дій проростав плід, відповідний моєму рівневі вірності обов'язку та ідеалу справедливості»¹⁹⁷.

Уірсбі У., розглядаючи цей уривок, підкреслює думку, що Бог підтримав Давида, бо Давид є праведником. Бог все бачить. Він бачить праведність Давида. Свою праведність Давид доказує за допомогою висловів «по моїй правді», «за чистотою рук», «тримавсь доріг Господніх», «не відступав гріхом від Бога», «присуди Його усі були переді мною», «наказів Його не цурався», «з Ним був бездоганним», «від гріха берігся». Давид заявляє, що він праведний, безгрішний перед Богом¹⁹⁸.

¹⁹⁴ *Новый библейский комментарий. Ч.2. Ветхий Завет: Псалтирь - Книга пророка Малахии.* Санкт Петербург 2000, 35

¹⁹⁵ Сперджен Ч. *Сокровища Давида: комментарии на Псалтирь.* Т. 1. Минск 2005, 201.

¹⁹⁶ Вэндленд Эрнст Р. *Гармония и алгебра Псалтири: литературный и лингвистический анализ библейских псалмов.* Москва 2010, 28.

¹⁹⁷ Тегелім - Псалми. Т1. Коментар рабина Шимшиона Рафаеля Гірша. Київ 2020, 111.

¹⁹⁸ Уірсбі Уоррен. Коментарий на Ветхий Завет. // esxatos.com/uirsbi-komment (6.03.23).

Метафора «чистих рук» означає бути чистим, праведним, не бути забрудненим гріхом, шанобливо триматися Божих заповідей.¹⁹⁹ Сперджер Ч. вважає, що в Пс17(18):21 мова йде про пророцтво про Ісуса Христа²⁰⁰.

3.8. Пс17(18):26-28. Бог бачить сутність людини і поводиться відповідно
«З милосердним ти - милосердний, з досконалим - досконалий, з чистим - чистий, з хитрим - обачний. Ти бо спасаєш люд покірний і принижуєш горді очі.»
 (Пс17(18):26-28).

В цих віршах проголошується закон причинно-наслідкових зв'язків. Вчинки людини визначають якими будуть наслідки.²⁰¹ Уірсбі У. пише про те, що Бог незмінний. Він є Любов і дає людині свободу вибору. Людина сама обирає чи є вона милосердною, досконалою, чистою – бути покірною Богові, або бути гордовитим і не покірним. Таких Бог принижує. «Характер і завіти Бога не змінні, але Його відносини з нами залежать від стану наших сердець»²⁰².

Гірш Ш. Р., досліджуючи єврейський текст цього псалма, стверджує, що Давид усвідомив, що Бог виховував його, проводячи через злобу ворогів, даруючи йому скромність. Це дало йому змогу стати великим царем, який піклувався про щастя своєї країни. «Ці два аспекти виховання Давида – ключ до всього його життя»²⁰³.

3.9. Пс17(18):29-30. Божа підтримка

«Бо ти, о Господи, даєш світло моему світлу; освітлюєш, мій Боже, мою темінь. З тобою бо я кинусь на загони ворожі і з моїм Богом перескочу через мури.» (Пс17(18):29-30).

¹⁹⁹ Библейские толкования Даллаской Богословской семинарии. Т.2. Толкование книги Псалтырь // bibliotheka.ucoz.com/news/biblejskie_tolkovanija_dallasskoj_bogoslovskoj_seminarii (7.11.2015).

²⁰⁰ Сперджер Ч. Сокровища Давида: коментарии на Псалтырь. Т. 1. Минск 2005, 199

²⁰¹ Новый библейский комментарий. Ч.2. Ветхий Завет: Псалтырь - Книга пророка Малахии. Санкт Петербург 2000, 34.

²⁰² Уирсби Уоррен. Комментарий на Ветхий Завет. // esxatos.com/uirsbi-komment (6.03.23).

²⁰³ Тегелім - Псалми. Т1. Коментар рабина Шимшиона Рафаеля Гірша. Київ 2020, 113.

Читаючи коментар цього псалма Гірша Ш.Р., зауважимо наступне. Тут маємо чудовий образ, метафору Божої сили, яку Бог дає Давиду. Бог, як Світильник, Який запалює життя, розсіює гріховну темряву, освітлює життєву дорогу, надає енергію вірити і любити. Боже світло, світло Святого Духа переображує життя, робить його принципово іншим, незбагненно кращим. І Давид, як професійний воїн, знає, що тільки завдяки Божій енергії, представленій тут як світло, можна стати незламним: мати силу, мужність, відвагу і натхнення боротися з ворогами, долаючи усі перешкоди і ворожі укріплення, ризикуючи своїм життям відстоювати свою свободу. Боже світло - благодать Божа рятує²⁰⁴.

Гірш Ш.Р., аналізуючи староеврейський текст Пс 17(18):29 «*Бо ти, о Господи, даєш світло моєму світлу*» стверджує, що «Ми не знаємо напевно, чи світло тут означає просвітлення духа чи світло щастя»²⁰⁵. В Новому біблійному коментарі підкреслюється, що тут «Підсвідомо викладено думку, що не треба пасивно очікувати божих благословень, а треба і самим діяти, вступаючи на шлях праведності, щоби наслідувати Його благословення»²⁰⁶.

Уірсбі У. висловлює думку, що образ світильника говорить про продовження роду Давида. Тут треба згадати Месію з огляду на те, що Пс 17(18):3, 50 цитується в Євр 2:13 та Рим 15:9 стосовно особи Ісуса Христа²⁰⁷.

3.10. Пс17(18):31-37. Боже благословення

Бог - бездоганна його дорога, слово Господнє - вогнем випробуване. Він - щит для всіх тих, що до нього прибігають. Хто Бог, окрім Господа? Або хто скеля, крім нашого Бога? Бог, що підперізує мене силою і чинить досконалим шлях мій, що ноги мої робить, як у лані, і ставить мене на висотах, навчає руки мої до бою, мої рамена - натягати лук мосяжний. Ти дав мені щит твого спасіння, твоя десниця мене підтримала, і твоя милість робить мене великим. Ти розширив мені дорогу під стопами, і ноги мої не спіткнулись (Пс17(18): 31-37).

²⁰⁴ Тегелім - Псалми. Т1. Коментар рабина Шимшиона Рафаеля Гірша. Київ 2020, 113.

²⁰⁵ Там само, 113-114.

²⁰⁶ *Новый библейский комментарий. Ч.2. Ветхий Завет: Псалтирь - Книга пророка Малахии.* Санкт Петербург 2000, 34.

²⁰⁷ Уирсби Уоррен. *Комментарий на Ветхий Завет.* // [esxatos.com / uirsbi-komment](http://esxatos.com/uirsbi-komment) (6.03.23).

В Пс 17(18):31-35 Давид говорить про Бога, а в Пс 17(18):36-37 Давид звертається безпосередньо до Бога.

Читаючи коментар Гірш Ш. Р., зазначимо наступне. За допомогою використання метафор: «бездоганна дорога», «щит», «слово Господнє - вогнем випробуване» Давид з натхненням, на яку здатна любов, оспівує Божу велич. Для Давида є тільки один Господь Бог. Він розуміє, що Бог «підперезує мене для битви з зовнішніми ворогами, але спершу дає змогу отримати перемогу всередині себе, що дає мені сили перемогти ворогів»²⁰⁸.

Давид перелічує Божі благословення Пс 17(18):37 «Ти дав мені щит твого спасіння», «твоя десниця мене підтримала», «твоя милість робить мене великим», «Ти розширив мені дорогу під стопами», «і ноги мої не спіткнулись». Тут виділяється Боже спасіння, підтримка і милість. Божа милість виховала Давида і надала змоги стати йому великим воїном, великим царем, великим псалмоспівцем, який вдячний Господу за отримані благодаті²⁰⁹. Метафори «Ти розширив мені дорогу під стопами», «ноги мої не спіткнулись» описують велич і успішність Давида, якими його благословив Бог.²¹⁰

3.11. Пс17(18):38-43. Переможна потуга Давида

Я гнався за ворогами, доганяв їх, і не повертався, поки їх не знищив. Я їх розбив, і вони встати не зможуть, вони впали ниць мені під ноги. Підперезав Ти мене силою до бою і моїх напасників Ти підбив під мене. Ворогів моїх Ти завернув до втечі і не-нависників моїх ізнищив. Вони зняли крик, - та нікому їх рятувати, до Господа, - та Він їх не слухав. Я їх розтер, немов порох на вітрі, неначе болото на вулиці, я розтоптав їх. Пс17(18):38-43.

Це опис військової потуги Давида, образ перемоги Давида. Ці вірші створюють переконливу картину, як діє Боже благословення, про яке Давид говорив в Пс 17(18):36-37. Вірші 38-39 – чудовий паралелізм. Давид «гнався»,

²⁰⁸ Тегелім - Псалми. Т1. Коментар рабина Шимшиона Рафаеля Гірша. Київ 2020, 114.

²⁰⁹ Уирсби Уоррен. Коментарий на Ветхий Завет. // esxatos.com/uirsbi-komment (6.03.23).

²¹⁰ Библейские толкования Далласской Богословской семинарии. Т.2. Толкование книги Псалтырь // bibliothek.ucoz.com/news/biblejskie_tolkovanija_dallasskoj_bogoslovskoj_seminarii (7.11.2015).

«доганяв», «не повертався», «знищив», «розбив» ворогів, які «встати не зможуть», «впали ниць». Давид усвідомлює, що його військова міць дарована Богом. Він стверджує, що Бог підтримує Давида і «підперезує мене силою до бою» і «моїх напасників Ти підбив під мене», «Ворогів моїх Ти завернув до втеч», «ненависників моїх ізнищив»²¹¹.

Тому «Вони зняли крик, - та нікому їх рятувати, до Господа, - та Він їх не слухав» (Пс17:42) - паралелізм, який підкреслює, що вороги Давида є ворогами Бога. Вони не врятуються.²¹² Вендленд Е. Р. зазначає, що слово «шивва» - означає наполегливий крик про допомогу»²¹³.

Гірш Ш. Р., аналізуючи єврейський текст цього псалма, звертає увагу, що тут вороги діляться на зовнішніх та внутрішніх, до яких різне ставлення. В Пс 17(18):43 «перші – зовнішні Давидові вороги, яких він хоче стерти на порох, а другі – євреї, і треба лише показати їхню негідну поведінку»²¹⁴.

3.12. Пс17(18): 44-46. Бог благословляє царювання Давида

«Ти мене спас від чвар людських, поставив мене на чолі народів. Народ, якого я не відав, мені служить; ледве почують, уже мені й слухняні, підлещуються до мене чужоземці. Чужі бліднуть і, тремтячи, вилазять із своїх замків» (Пс17(18): 44-46).

В цих віршах Давид возвеличує Божі благодіяння. Бог його «спас від чвар»; «поставив на чолі народів». Інші народи (Язичники) підкоряються Давиду. Вони слухняні, підлещуються бо бояться Давида²¹⁵. Росс А. вважає, що тут головною думкою є те, що Давид впевнений, що своїми перемогами він завдячує тільки Богу, Його милосердю і захисту.²¹⁶

²¹¹ Атлі Б. *Псалтирь: Духовные гимны Израиля*. (Комментарии для исследователя. *Ветхий Завет* Т. 9Б). Техас 2013, 203.

²¹² Там само, 204.

²¹³ Вендленд Эрнст Р. *Гармония и алгебра Псалтири: литературный и лингвистический анализ библейских псалмов*. Москва 2010, 121.

²¹⁴ Тегелім - Псалми. Т1. *Коментар рабина Шимшиона Рафаеля Гірша*. Київ 2020, 116.

²¹⁵ Атлі Б. *Псалтирь: Духовные гимны Израиля*. (Комментарии для исследователя. *Ветхий Завет* Т. 9Б). Техас 2013, 204.

²¹⁶ Росс Аллен П. *Книга Псалмів* [//www.cpbi.info/library/21/80/](http://www.cpbi.info/library/21/80/) (7.12.2022).

Біблійний довідник Геллея вказує, що Пс17(18):44-46 відноситься до царювання Месії, бо сказане стосовно чужинців не можна повністю віднести до царювання Давида²¹⁷.

3.13. Пс17(18):47. Прослава Бога

«Нехай живе Господь, благословенна нехай буде моя Скеля. І вознесен нехай буде Бог, мій Спаситель» (Пс17(18):47).

Бог для Давида Скеля і Спаситель. Образ Божого захисту, як скелі крім цього вірша в цьому псалмі використано ще тричі: в віршах 3 (двічі) і 32. Гірш Ш.Р. так коментує цей вірш:

"הי-יהוה" – Бог Живий, що колись розкрив мене Себе, править як жива сила. Він – єдина сила і її джерело. Всі існують лише доти, доки отримують від Нього життя, свою життєву силу. "וַיְבָרֵךְ צוּרִי" - Він довів, що Він моя Скеля, що захищає і формує мене... Він Творець і мій Спаситель, скеровує моє благо, єдиний Творець, Той, що керує, Він зберігає все щастя, яке може здобути світ²¹⁸.

3.14. Пс17(18):48-49. Божя підтримка Давида

«Бог, що дав мені відплату, що підкорив мені народи; що спас мене від ворогів, підняв мене над тими, що повстали проти мене; що врятував мене від розбишаки» (Пс17(18):48-49).

В цих віршах Давид згадує про конкретні Божі милості в його житті. Тому в цих двох віршах п'ять разів використано слово «мені». Давид перераховує рясні благословення, які дарував йому Бог: «дав відплату», «підкорив народи», «спас від ворогів», «підняв над тими, що повстали», «врятував від розбишаки». Давид все пам'ятає, бо ці події були реальними загрозами для нього і його життя. Це надихає Давида невтомно славити Милосердного Бога²¹⁹.

²¹⁷ Библейский справочник Геллея. Санкт-Петербург 2010, 235-236.

²¹⁸ Тегелім - Псалми. Т1. Коментар рабина Шимшиона Рафаеля Гірша. Київ 2020, 117.

²¹⁹ Matthew Henry's Concise Commentary on the Bible. Psalms. // [BibleQuote 6 //esxatos.com > biblequ...](https://BibleQuote.com) (18.10.2023).

3.15. Пс17(18):50. Давид хвалить Господа

«Тим, Господи, я між народами тебе прославлю, співатиму псалом імені твоєму» (Пс17(18):50).

Цей вірш цитується в Рим 15:9. Основуючись на цьому, Сперджен Ч. вказує, що цей вірш говорить про Христа. Водночас цей вірш про царя Давида. «Він представлений як людина, яка вихваляється Господом перед язичниками»²²⁰.

Бог спас Давида від усіх ворогів. Вдячний Давид особисто дякує Богу. Він хоче прославляти Бога у своєму народі і між всіма народами по всьому світу. Давид збирається здійснити це складаючи і співаючи псалми. Намір Давида вдався. Псалми є чудовою прославою Бога по всьому світі на протязі трьох тисячоліть. Ми можемо констатувати, що Давид здійснив свій намір на відмінно²²¹. Цей псалом є потужною прославою Бога за всі перемоги Давида.²²²

3.16. Пс17(18):51. Божа милість Давиду на віки

«Бо дав єси велику перемогу цареві твоєму, і милість учинив помазаникові твоєму: Давидові та його потомству на всі віки» (Пс17(18):50).

Псалом починається і завершується темою любові. Сперджен Ч. з цього приводу пише: «Блаженні, які співають від любові до любові: вони подібні, подорожнім, які приходять від сили в силу»²²³.

В Новому біблійному Коментарі зазначено, що «Великі обітниці про триумф царства Давида не здійснилось ні при його житті, ні при його нащадках. Вони знайдуть своє втілення тільки у вселенському триумфі Великого Сина Давида – Ісуса Христа при Його другому пришесті»²²⁴.

²²⁰ Сперджен Ч. *Сокровища Давида: коментарии на Псалтырь*. Т. 1. Минск 2005, 212.

²²¹ *Тегелім - Псалми. Т1. Коментар рабина Шимшиона Рафаеля Гірша*. Київ 2020, 118.

²²² *Біблейские толкования Даллаской Богословской семинарии. Т.2. Толкование книги Псалтырь* // bibliothek.uzoc.com/news/biblejskie_tolkovanija_dallasskoj_bogoslovskoj_seminarii (7.11.2015).

²²³ Сперджен Ч. *Сокровища Давида: коментарии на Псалтырь*. Т. 1. Минск 2005, 213.

²²⁴ *Новый библейский комментарий. Ч.2. Ветхий Завет: Псалтырь - Книга пророка Малахии*. Санкт Петербург 2000, 35.

Вендленд Е. Р. підкреслює, що «Царі Ізраїля, особливо з династії Давида, вважали своє царство подобою і символом Царства Божого»²²⁵. Еріх Ценгер з цього приводу наводить вислів Тертуліана, отця Церкви: «Давид співає нам про Христа і через нього Христос співає нам про Себе Самого»²²⁶.

Висновки

Аналіз псалма свідчить про близькість Давида з Богом. Бог його завжди підтримує і благословляє, а Давид не втомлюється любити і дякувати. Давид знає і любить Бога. Він знає, що може звернутися в скрутних обставинах до Бога і отримати гарантовану допомогу. Бог є Скеля, Щит, порятунок. Він – Спаситель. Бог завжди допомагає праведним людям. Поезія псалма дуже високого гатунку. Композиція псалма довершена. «Віра, надія, любов, подяка і радість потужно проявляються в цьому псалмі»²²⁷.

---

²²⁵ Вендленд Эрнст Р. *Гармония и алгебра Псалтири: литературный и лингвистический анализ библейских псалмов*. Москва 2010, 109.

²²⁶ *Введение в Ветхий Завет* / ред. Ценгер Эрих (Современная библистика) Москва 2008, 482.

²²⁷ *Matthew Henry's Concise Commentary on the Bible. Psalms.* // [BibleQuote 6 //esxatos.com](https://BibleQuote.com) > biblequ... (18.10.2023).

ВИСНОВКИ

Тема дослідження нашої магістерської роботи - Пс 17(18): екзегетично-богословський аналіз. Ми поставили перед собою завдання зрозуміти богословський сенс Пс 18 (17), в якому Давид дякує Богу за перемогу над усіма своїми ворогам, як зазначено у підзаголовку псалма.

Для нас це актуально, бо ми перебуваємо в стані війни, яку розв'язав ворог, напавши на нас і намагаючись нас знищити. Дослідження джерела перемоги є для нас на часі.

В нашій магістерській роботі для проведення екзегетично-богословського аналізу ми прийняли сучасний метод дослідження біблійних текстів. Він полягає у тому, що для вірного коментування Пс 17(18), його треба розглядати в контексті всієї Книги Псалмів, в яку він входить. Тому перший розділ ми присвятили загальному дослідженню Книги Псалмів. В другому розділі ми дослідили Пс 17(18) в першому прочитанні, проаналізувавши його в цілому. Третій розділ ми присвятили дослідженню Пс 17(18) в другому прочитанні, екзегезі, дослідженню основних тем Пс 17(18).

Вважаємо, що така структура магістерської роботи допомогла нам в вирішенні поставленої задачі.

Результати наших досліджень наступні.

Треба зауважити, що до написання Книги Псалмів, як і всієї Біблії, надихнув Святий Дух. До цього Він в різні часи долучив різних людей, які були близькими до Нього і чули Його голос. Ці автори відомі. Вони записані в підзаголовках псалмів. Серед них Давид, Соломон, Мойсей, сини Корея, Асаф, Етан і Еман.

Свою назву Книга Псалмів отримала завдяки перекладу в Септуагінті староеврейського слова «мізмор», яке вжито у підзаголовку 57 псалмів і означає музичний інструмент псалтир.

В оригіналі старовірської Книга Псалмів називалась «Тегілім» - «Книга прославлянь». Хоча у підзаголовку «тегіллах» («прослава») позначений тільки Пс 144(145), в тексті це слово зустрічається 28 разів. Цим підкреслена головна тема Книги Псалмів – прослава Бога.

Аллен Росс вважає, що «Тегілім» може бути спеціальним словом для позначення Книги Псалмів, бо множина від «тегіллах» буде «тегіллот», а не «тегілім». Псалтир відноситься до струнних інструментів. В стародавньому оркестрі крім струнних були ударні і духові інструменти. В роботі наведено класифікацію псалмів на основі інформації в підзаголовках. В них, крім авторів, містяться вказівки про інструмент і мелодію виконання.

В нашій магістерській роботі ми розглянули історію створення Книги Псалмів. Вона створювалась поступово. Тому має поділ на п'ять складових збірок за аналогією П'ятикнижжя Мойсея. Збірки між собою відокремлюються спеціальним закінченням благословення Бога - доксологіями: Пс 40(41):14, Пс 71(72):18-19, Пс 88(89):53, Пс 105(106):48. П'ята книга не закінчується доксологією, а п'ятьма псалмами прослави Бога - Пс 146-150. Цим наче утворюється непереривність - читач знову спрямовується до Пс 1, 2, до нового кола читання.

В нашій магістерській роботі ми дослідили питання приналежності Книга Псалмів до поетичних книг Біблії. Її поезія ґрунтується на образній мові метафор і паралелізмі. Це релігійна поезія, яка описує почуття людини в спрямуванні до Бога. Образи псалмів багатогранні і взяті з повсякденного життя. Тому були зрозумілі для сучасників авторів написання псалмів і є зрозумілими для нас. Це дозволяє читачу зануритися в текст псалма, сприймати слова псалмоспівця глибоко особисто, як свої.

Книга Псалмів належить до повчальних книг. Вона показує різницю між праведним життям і гріхом. Закликає вибрати праведність, вивчати і дотримувати Божі заповіді і шанувати Боже Слово.

В нашій магістерській роботі ми розглянули, які основні теми дослідники виділяли в Книзі Псалмів. Ми прийшли до висновку, що основною

темою Книги Псалмів є шукання Бога, наближення до Нього, усвідомлення Його постійної присутності в житті, вдячність і любов – широкий спектр почуттів на шляху людини до Бога.

Можна виділити псалми історичні, покаянні, месіанські, храмово-богослужбові (Пс 119-130), морально-філософські, створення світу, храму, царської влади Бога і династії Давида.

В нашій магістерській роботі ми дослідили головні жанри Книги Псалмів, які наведені в Міжнародному біблійному коментарі: гімн, ламентация (плач) окремої особи, подячні псалми окремої особи, ламентация народу, подячні псалми народу.

Ми розглянули підґрунтя популярності Книги Псалмів. Атлі Б зауважує, що своєму поширенню Книга Псалмів завдячує тому, що в ній відобразилась віра Ізраїля, що Бог реально присутній в різних проявах життя. До Нього можна звернутися і Він допоможе і визволить з халепи. Лопухін А.П. підкреслює, що Книга Псалмів з повсякдення підносить читача до Бога. Він відзначає багатотемність псалмів і те, що псалмоспівці по різному висловлювали свої думки. Тому завжди читач знайде те, що буде резонувати з його серцем. Міжнародний біблійний коментар говорить про традицію молитовного безперервного читання псалмів, коли закінчивши читання, зразу починають читати спочатку. Так Книга Псалмів, змінює читача і стає його особистою книгою.

Книга Псалмів була поширена в часи Старого Завіту. Серед курманських рукописів найбільше екземплярів (36) знайдено Книги Псалмів. Новий Завіт має 400 посилань на Псалми. Ісус цитував Псалми. Помираючи на Голгофському хресті, Спаситель згадав Пс. 21(22):2 (Мт. 27:46). Апостоли цитували Книгу Псалмів: Пс. 68(69):26; 108(109):8 (Дії 1:20). Ранні християни молилися псалмами.

Псалми в часи Старого Завіту виконувалися підчас богослужінь при скинії і Єрусалимському храмі. На кожний день і на свята були призначені певні псалми. Книга Псалмів є офіційною молитвою Церкви Східної і Західної традиції. Псалми читають на літургії, утрений, вечірній, часах; в чині всіх

тайнств; на молебнях; на парастасі і в чині похорону; за живих і померлих приватно і гуртом. Наші предки знали їх на пам'ять, навчались по ним грамоті.

В нашій магістерській роботі ми дослідили, що Святі Отці Церкви високо цінували, любили читати і коментувати псалми. Коментарі на Книгу Псалмів Івана Златоуста, Василя Великого, св. Августина, Афанасія Великого надихають сучасного до читання псалмів. В роботі наводяться їх висловлювання стосовно користі читання псалмів, яке очищує душу і підносить її до Бога.

Ми розглянули тему подяки Богу в Книзі Псалмів. Прийшли до висновку, що тема подяки, прослави Бога є провідною в Книзі Псалмів. В Лопухін А.П. нараховує 55 подячних псалмів. Росс Алєн, розкриваючи цю тему, акцентує увагу на те, що Книга Псалмів створювалась в середовищі Ізраїля, в якому високо шанувався Завіт з Богом і статус Божого народу. Було природнім особисте спілкування з Богом, впевненість у Божій підтримці і захисті. Тому, звертаючись до Бога з проханням, євреї наперед очима віри бачили позитивне вирішення Богом їхньої проблеми. І зразу дякували Богу за це. В Коментарі Даласької семінарії говориться про те, що в Ізраїлі цінували кожен можливість подякувати Богу, тому народ приєднувався до персональної подяки.

В нашій магістерській роботі ми розглянули тему війни, яка присутня в Книзі Псалмів, бо війна була частиною життя Ізраїлю. З аналізу біблійних коментарів на тему війни в Старому Завіті можна зробити висновок, що Божий задум при створення світу – мир, радість і щастя райського життя. Проте, як наслідок гріха війна стала реальністю життя Ізраїлю. Нюстрем Е. вважає, що Давид мав потужне постійне військо чисельністю 280 тисяч, яке в час війни воно збільшувалось до 1,3 мільйона.

Ми розглянули два важних положення стосовно війни, викладених у Словнику біблійного богослов'я під редакцією Ксав'є Леон-Дюфура. Перше: Бог подарував Землю Обіцяну Ізраїлю, але її треба завоювати. А в часи Давида - обороняти. Друге: Бог веде безперервну постійну війну з гріхом, з грішниками, які порушують Божий закон.

В «Господніх війнах» Бог воював на боці Свого народу, дарував перемогу Ізраїлю. В 1901 році Шваллі Ф. ввів поняття «Священної війни». Воно описувало війну, що ведеться в Божих намірах і в якій Бог безпосередньо діє. Війни в Старому Завіті не допускали лишньої жорстокості. Під час війни діяли правила гуманного поводження з полоненими і мирним населенням, перед нападом пропонувалися умови для капітуляції. Вмотивованість війська була високою. Додому відпускались всі, хто не достатньо довіряв Богу, боявся, мав незакінчені домашні справи.

Другий розділ нашої магістерської роботи ми присвятили екзегетично - богословському аналізу Пс 17(18) в першому прочитанні. Спочатку ми розглянули загальні відомості про Пс 17(18). В підзаголовку псалма зазначено авторство Давида. Ми розглянули позицію Нової Женеvської учбової Біблії, Льюїса Клайва, Росса Алена, Янга Е. Всі вони вважають, що свідчення про авторство царя Давида в Пс 17(18):1 правдиве.

В нашій магістерській роботі ми дослідили, що Пс 17(18) є подячним, історичним, повчальним, царським, месіанським псалмом; піснею, гімном з описом теофанії.

Текст Пс 17(18) наведено в Старому Завіті ще двічі: в 2 Сам 22:1-51 (майже тотожний) і в Пс 144:1-11 (скорочено). Це говорить про велике значення, яке надавали цьому псалму біблійні автори.

З аналізу історичного контексту Пс18(17) у 1,2 Сам, який ми провели в нашій магістерській роботі, стає очевидним, що битви з ворогами були його повсякденністю. Внутрішні і зовнішні вороги постійно створювали загрози для життя Давида. Ми з'ясували, що ворогами Давида були лев і ведмідь, велетень Голіят, філістимляни і інші погани, Саул і син Давида Авесалом. Ми з'ясували, що Давид був глибоко віруючою людиною. Бог був для нього реальною Особою. Він спілкувався з Богом в усі моменти свого життя. Пс 17(18) - одна з його подячних молитов. Давид на своєму досліді переконався в Божій опіці. І був переповнений вдячністю Богу. Давид уклав церемонію для літургійного служіння, організував музичний супровід і хор для прослави Бога. Він

урочисто перевозить Божий ковчег на Сіон. Давид бажав збудувати Божий храм. Він був сповнений любові і вдячності до Бога.

В нашій магістерській роботі ми встановили зв'язок Пс 17(18) з іншими псалмами і Книгами Біблії. Розглянули паралельні місця Пс 17(18) в Біблії в перекладі І. Огієнка і Патріарха Філарета. Визначили, що Пс 17(18):3 цитується в Євр. 2:13, а Пс 17(18):50 - в Рим 15:9 стосовно особи Ісуса Христа, що робить його месіанським. Дослідили паралельні місця в самому Пс 17(18).

В нашій магістерській роботі виконано аналіз структури Пс 17(18) по методиці дослідження псалмів Бобі Атлі. Згідно неї треба сформулювати основну тему псалма, а потім виділити підтеми. Ми дослідили, як це робили дослідники бібліїсти і представили свій варіант. «Подяка за перемогу» або «вдячність переможця» – так ми сформулювали основну тему Пс17(18) в цій магістерській роботі. Ми запропонували свій варіант поділу Пс 17(18) на підтеми, виділили уривки, які мають одну тему. Пс 17(18): 1. Давид – слуга Господній; Пс 17(18): 2-4. Бог Визволитель – любов Давида; Пс 17(18): 5-6. У воріт шеолу; Пс 17(18):7. Бог чує благання про допомогу; Пс 17(18):7-16. Велич Божа; Пс 17(18):17-20. Бог рятує Давида; Пс17(18):21-25. Бог шанує праведність; Пс17(18):26-28. Бог бачить сутність людини і поводиться відповідно; Пс17(18):29-30. Божа підтримка; Пс17(18):31-37. Боже благословення; Пс17(18):38-43. Переможна потуга Давида; Пс17(18): 44-46. Бог благословляє царювання Давида; Пс17(18):47. Прослава Бога; Пс17(18):48-49. Божа підтримка Давида; Пс17(18):50. Давид хвалить Господа; Пс17(18):51. Божа милість Давиду на віки.

Попередньо розглянули, як це було зроблено іншими авторами. Провели осмислення тексту Пс 17 (18) в першому прочитанні.

В третьому розділі нашої магістерської роботи ми виконали екзегетично-богословський аналіз Пс 17(18) в другому прочитанні. Для цього ми проаналізували вірші псалма, використовуючи доступні біблійні коментарі. Згадаємо деякі моменти.

В підзаголовку псалма Давид характеризується як слуга Господній, цим підкреслена його відданість Богу.

Псалом починається з заяви Давида про любов до Бога. Для опису Бога використані метафори, які для Давида як воїна, були символами надійного захисту. Господь для Давида: 1) сила, яка долає ворога; 2) скеля – неприступний захист від ворогів, що дає прочну опору; 3) твердиня – ховає від небезпек; 4) Визволитель – заступається і спасає від ворогів; 5) Бог - найвище нескінченне благо; 6) щит – захищає від ударів ворога; 7) ріг спасіння; 8) захисте – надійне укриття, яке не може захопити ворог.

Давид бував у жахливих обставинах неминучої погибелі. Він цей свій досвід описав у Пс 17(18): 5-6. Образ смертельної небезпеки утворюють метафори «хвилі смерті», «погибельні потоки», «пута шеолу», «смертельні сіті», які «оточили», «налякали», «оплели», «охопили». Маємо паралелізм, який підкреслює жах.

Пс17(18):8-16 описує велич Божу. Це чудовий опис теофанії, явлення Бога як Воїна, Який летить на херувимах. Божий гнів на ворогів Давида представлений образом бурі, виверження вулкана, землетрусу, грози, блискавок, темряви. Сперджен Ч. вважає, що це найкращі строки всієї поезії.

Екзегеза Пс 17(18) дала змогу проаналізувати його текст, виявити приклади паралелізму, метафор, образність мови. Все це сприяє розумінню основних думок цього псалма. Текст псалма звертає увагу читача на праведність Давида (Пс17(18): 21-25). Праведність дає можливість спілкування з Богом, дозволяє Давиду налагодити особисті стосунки з Богом. Звернутися в скруті до Бога (Пс17(18):26-28). І Бог почує, витягне з смертельних обставин. В псалмі чітко звучить Божий закон причини і наслідків (Пс17(18):26-28), що робить його повчальним. Давид праведний, тому Бог його рятує від усіх ворогів. Бог на його боці. Праведність уможливило прийняття Давидом Божої сили, яка описана як світло, яке освітлює темряву (Пс17(18):29-30). Ця Божа сила переображує Давида, робить його нездоланим (Пс17(18):31-46). Давид підкреслює, що всі його перемоги – це не його заслуга, а Божа сила, благодать і

милість, яка йому дарована. Тому Давид дякує Богу за всі Його милості і благословення (Пс 17:47-50). Останній вірш псалма є свідченням про надзвичайні благословення Давида і його потомства. Це пророцтво про Спасителя світу, Ісуса Христа, Який буде з роду Давида (Пс 17:47-51).

На початку наших досліджень ми ставили завдання знайти відповідь на питання «Де Давид брав сили?» «Завдяки чому були переможені всі вороги Давида?»

З проведеної екзегези ми можемо зробити висновок, що Пс 17(18) презентує Давида як щиро віруючу людину, який любить Бога і дякує за всі Божі благословення. Давид шанує Божі заповіді і тому може прийняти Боже світло, яке знищує всю темряву. Бог допомагає, дає йому сили і спасає в критичних загрозливих обставинах від усіх ворогів.

І нам для отримання перемоги над злим ворогом треба бути праведними, мати особисті близькі, дружні відносини з Богом. Дати Святому Духу простір в своєму серці. Звертатися до Бога в молитві, наприклад, використовуючи текст Пс 17(18). Вірити у позитивну Божу відповідь. І дякувати за перемогу над ворогом, вже зараз, наче ми її вже отримали. І Бог нам, безумовно, подарує перемогу, як дарував її Давиду на протязі всього його життя. Цьому нас навчає екзегетично-богословський аналіз Пс 17(18).

Я вже дякую Богові за перемогу і квітучу Україну. Слава, Тобі, Господи!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. *Біблія або Книги Святого Старого і Нового Заповіту* / перекл. Огієнка І. 2004.
2. *Біблія: Книги Священного Писання Старого та Нового Завіту* / перекл. Патріарха Філарета. Київ 2004.
3. *Біблія. Сучасний переклад з давньоєврейської та давньогрецької мов* / перекл. о. Турконяка Р. Київ 2020.
4. *Святе Письмо Старого і Нового Завіту* / перекл. о. Хоменко І. Львів 2007.
5. Аддингтон Гордон. *Читаем Библию*. Москва 2005.
6. Атли Б. *Псалтирь: Духовные гимны Израиля*. (Комментарии для исследователя. Ветхий Завет. Т. 9Б) Техас 2013. //www.freebiblecommentary.org/pdf/ (17.12.2022)
7. Бендик Мирон. *Розповіді про Святе Письмо. Ч2: Старий Завіт. Історичні, пророчі та повчальні книги* / упоряд. Іваніцька О. Харків 2014.
8. *Библейские толкования Даллаской Богословской семинарии. Толкование книги Псалтырь* // [bibliotheke.ucoz.com / news/ biblejskie_tolkovanija_dallasskoj_bogoslovskoj_seminarii_](http://bibliotheke.ucoz.com/news/biblejskie_tolkovanija_dallasskoj_bogoslovskoj_seminarii_) (7.11.2015).
9. *Библейский справочник Геллея*. Санкт-Петербург 2010.
10. *Библейская Энциклопедия Архимандрита Никифора*. Т1. Москва 1990.
11. *Библейская энциклопедия РБО*. //bible. Ucoz. "Цитата из Библии" (BibleQuote) 6.0. (30.10.2023).
12. *Библия тематическая с комментариями*. [б.м.] 2004.
13. Благовещенский П. Я., Яцкевич Ф. И. *Библейско-биографический словарь*. 2001. //bible.ucoz.com/load/biblejskie_ehnciklopedii_i_slovari/skachat_biblejskij_slovar/biblejsko_biograficheskij_slovar_2004_ekhe/11-1-0-1825 (5.01.2023).
14. Брюггеман Уолтер. *Введение в Ветхий Завет. Канон и Христианское воображение* (Современная библеистика XIV) / перекл. Бабкина С. Москва 2009.
15. Вандеркам Д. *Введение в ранний иудаизм* (Современная библеистика). Москва 2016.

16. *Введение в Ветхий Завет (Современная библеистика)* / ред. Ценгер Єрих. Москва 2008.
17. Вэндленд Эрнст Р. *Гармония и алгебра Псалтири: литературный и лингвистический анализ библейских псалмов*. Москва 2010.
18. Геце Б. *Библейский словарь*. [б.м.] 2011.
19. Гірш Еміль Г. *Псалми*. Єврейська енциклопедія //jewishencyclopedia.com /articles/12409-psalms (4.12.2022)
20. Глубоковский Н.Н. *Библейский словарь*. 2007 //bible.ucoz.com/load/biblejskie_ehnciklopedii_slovary/skachat_biblejskij_slovar/biblejskij_slovar_n_n_glubokovskogo/11-1-0-100 (1.11.2023)
21. Даниленко Ірина. *Давидова арфа й Тарасова кобза: про «Давидові псалми» Т. Г. Шевченка* // Слово і час 5 (2007) 3-16.
22. Джемсон Рід. *Словник біблійних слів*. Луцьк 1999.
23. Зигабен Ефимий. *Толковая Псалтирь* //(BibleQuote) 6.0 // esxatos.com › biblequ...(5.09.2023).
24. *Евангельский словарь библейского богословия* / ред. Элуэлл У. Санкт-Петербург 2004.
25. Катрій Юрій. *Перлини Східних Отців* // diasporiana.org.ua (21.04.23).
26. *Книга Псалмів* /перекл. о. Хілько Б. Білий Дунаєць – Остріг 2018.
27. Костів К. *Словник- довідник Біблійних осіб, племен і народів*. Київ 1995.
28. Льюфінк Норберт. *Розуміння Священного Писання. «Слово – живе й діяльне» (Євр 4:12): Біблійні дослідження, Захід і Схід* / ред. Теслюк Г. Львів: Видавництво УКУ, 2018. (Серія «Київське християнство», т. 8). 268–291.
29. Лопухин А. П. *Толковая Библия или комментарий на все книги Священного Писания Ветхого и Нового Заветов. Псалтирь* //coollib.net/b/670924-aleksandr-pavlovich-lopuhin-tolkovaya-bibliya-vethiy-zavet-knigi-uchitelnyie (22.11.2022).
30. Льюис Клайв Стейплз. *Размышления о псалмах* //www.dolit.net/author/1260 /ebook/31684/lyuis_klayv_steyplz /razmyishleniya_o_psalmah (31.10.2023)

31. *Міжнародний біблійний коментар. Т. 1: Загальні та вступні статті.* Львів 2017.
32. *Міжнародний біблійний коментар. Т. 3: Повчальні та пророчі книги.* Львів 2018.
33. *Молитовний Псалтир.* Жовква 2016.
34. *Новая Женевская учебная Библия.* 2012.
35. *Новый библейский комментарий: Ч.2. Ветхий Завет. Псалтирь - Книга пророка Малахии.* Санкт Петербург 2000.
36. *Новый библейский словарь. Ч.2.* Санкт-Петербург 2001.
37. Нюстрем Эрик. *Библейский словарь.* Санкт-Петербург 2008.
38. Ринекер Ф., Майер Г. *Библейская энциклопедия Брокгауза.* 1999.
39. Росс Аллен П. *Книга Псалмів* //www.cpbj.info/library/21/80/ (7.12.2022).
40. Святитель Афанасий Великий. *Толкование на псалмы.* Москва 2011.
41. Слобідський С. *Закон Божий.* Київ 2004.
42. *Словарь библейского богословия/* ред. Ксавье Леон-Дюфура. Брюссель 2003. //krotov.info _historic/p/spravki/4_faith_bible/terms rim.htm (13.02.2023).
43. *Словарь библейских образов /* ред. Райкен Л. Санкт-Петербург 2005.
44. Сперджен Ч. *Сокровища Давида: комментарии на Псалтырь.* Т.1. Минск 2005.
45. *Тегілім-Псалми. Коментар рабина Шимшиона Рафаєля Гірша.* Т.1. /Перекл. Гедалії Спаинаделя, Дзвінки Матіяш. Київ 2020.
46. Уирсби Уоррен. *Комментарий на Ветхий Завет. Т2: Езда – Малахия: Псалтирь* (Библия для всех). Санкт-Петербург 2010-2011 // esxatos.com / uirsbi-komment (6.03.23).
47. *Учебная Библия з комментариями Джона Мак-Артура.* [б.м.] 2004.
48. Янг Эдвард. *Введение в Ветхий Завет.* 1998, 370.
49. Kidner D. *Psalms 1-72: An Introduction and Commentary.* Downers Grove 1973.
50. Kirkpatrick A.F. *The Book of Psalms.*1982. //ia800306.us.archive.org/29/items /bookofpsalmswi (9.10.2023).

51. Henry Matthew. *Concise Commentary on the Bible. Psalms.* // BibleQuote - Цитата из Библии 6 // esxatos.com › biblequ... (18.10.2023).
52. Miller Patrick D. *Israelite Religion and Biblical Theology: Collected Essays.* В: *Journal for the Study of the Old Testament Supplement Series*, 267. Sheffield 2000.
53. Westermann Claus. *The Praise of God in the Psalms.* 1965. //www. Cambridge.org /core/books/abs/psalms/commentary/ (9.10.2023).